

RF – Rogalandsforskning. <http://www.rf.no>

Espen Olsen og Olav Befring

Kors på halsen og ti kniver i hjertet - en evaluering av det rusforebyggende tiltaket "Rusfri Diil"

Rapport RF – 2005/129

Prosjektnummer: 7201972
Kvalitetssikrer: Kirsten Allred
Oppdragsgiver: Juvente
ISBN: 82-490-0375-6
Gradering: Åpen

Forord

Rapporten er en evaluering av det rusforebyggende tiltaket Rusfri Diil. Tiltaket retter seg mot ungdom i aldersgruppen 13-18 år og innebærer en avtale om avhold i et år.

Rapporten er strukturert med vedlegg som det refereres til. Vedleggene inneholder resultater i form av tabeller, figurer og en oversikt over frekvensfordelinger fra spørreskjemaundersøkelsen som største delen av evalueringen bygger på.

I samme anledning vil vi takke Rusfri Diil for tilgangen til informasjon i forbindelse med evalueringen.

Stavanger, 18. august 2005

Sverre Nesvåg, prosjektleder

Innhold

Sammendrag	5
Figurer	6
Tabeller	7
INNLEDNING – RUSFRI DIIL	8
Rusfeltet.....	8
Rusfri Diil	9
Debutalder har betydning for forbruksmønster og risiko	10
HYPOTESER OG TEORETISK RAMMEVERK FOR EVALUERINGEN.....	13
Psykologiske mekanismer som påvirker rusatferd – modell 1	13
Psykologiske forhold som påvirker holdninger – modell 2.....	14
Hypoteser i forbindelse med spørreskjemaundersøkelsen.....	16
METODE.....	18
Spørreskjemaundersøkelse	19
RESULTATER FRA SPØRRESKJEMAUNDERSØKELSEN.....	22
Beskrivelse av utvalget - hvem er Diilerne?.....	22
Medlemmenes vurdering av Rusfri Diil sine produkter	27
Påvirker Rusfri Diil sine medlemmer?	28
Oppfatninger av skolen.....	30
Sosialt nettverk	31
Mestring og trivsel på skolen.....	31
Holdninger til rus og avhold	32
Drikker Diilerne mindre enn referansegruppen og landsgjennomsnittet?.....	34
Appellerer Rusfri Diil til en bestemt gruppe ungdom som ønsker å være rusfrie?.....	38
DISKUSJON	40
KONKLUSJON.....	44
REFERANSER.....	47
VEDLEGG A: TABELLER OG FIGURER.....	48

VEDLEGG B: FREKVENSFORDELING PÅ ALLE SPØRSMÅL I SPØRREUNDERSØKELSEN	59
--	----

Sammendrag

Denne rapporten er et resultat av evalueringen av det rusforebyggende tiltaket "Rusfri Diil". Tiltaket kan karakteriseres som et primærforebyggende etterspørselsreducerende tiltak rettet mot ungdom. Evaluering startet høsten 2004 og ble avsluttet sommeren 2005. En spørreskjemaundersøkelse utgjør i hovedsak datagrunnlaget for evalueringen.

Spørreundersøkelsen ble operasjonalisert for å teste ut følgende hovedhypoteser som ble utviklet i forbindelse med evalueringen: 1) Diilere har andre holdninger til rus enn andre ungdommer, 2) Diilere har annen rusatferd enn andre ungdommer, 3) Diilere har et annet nettverk enn andre ungdommer, 4) Rusfri Diil har gjennom sine produkter påvirket Diilerne, 5) Rusfri Diil appellerer til en bestemt type ungdom som ønsker å være rusfrie, 6) Rusfri Diil gjør det lettere å være rusfri, og 7) sosiale felleskap og normer kan bidra til mer positive holdninger til rusfri livsstil. Resultatene viste at alle hypotesene til en viss grad fikk støtte i undersøkelsen.

Medlemmene varierer nokså mye i forhold til i hvilken grad de benytter produktene til Rusfri Diil. Generelt gjenspeiler bruken av produktene at produktene har en grad av tiltrekningskraft, som igjen er et godt utgangspunkt for å skape refleksjon om rusbruk, og deretter holdnings- og atferdsendring.

Ønske om å være rusfri er en viktig grunn for at mange ønsker å bli medlem i Rusfri Diil. Dette ønsket påvirker i hvilken grad medlemmene benytter seg av, og er positive til, produktene til Rusfri Diil.

Om lag to tredjedeler (69 prosent) av medlemmene mener de ikke hadde brukt rusmidler selv om de ikke hadde vært med i Rusfri Diil. Denne gruppen har med andre ord hatt et standpunkt om å være rusfri allerede før de ble medlemmer i Rusfri Diil. Resultatet viser samtidig at medlemmer som i utgangspunktet hadde et standpunkt om å være rusfrie, til en viss grad er blitt enda tryggere på standpunktet etter medlemskapet i Rusfri Diil. Resultatet viser derfor at Rusfri Diil først og fremst har en positiv effekt på medlemmer som allerede er motivert til å være rusfrie, og mindre effekt på ungdommer som ikke har slik motivasjon.

Resultatet indikerer at løfte om å være rusfri er et viktig virkemiddel for å heve debutalderen og redusere rusbruk. Dette bekreftes ved at 69 prosent er "helt" eller "delvis uenig" i utsagnet "jeg tviler på at jeg klarer løftet om å være rusfrie".

Dersom Rusfri Diil skal nå sin målsetning om å heve debutalderen, er det et viktig kriterium at ungdommene gjennom medlemskapet blir tryggere på standpunktet om å være rusfrie. Rapporten peker på ulike utfordringer i forbindelse med Rusfri Diil sin forebyggingsstrategi. Den mest opplagte utfordringen er å nå ungdom som i utgangspunktet ikke har et bevisst forhold til om de ønsker å være rusfrie.

Figurer

Figur 1. Teorien om planlagt atferd (Ajzen 2002).....	13
Figur 2. Kognitiv responsanalyse	15
Figur 3. Debutalder for den delen av utvalget som har drukket alkohol.....	35
Figur 4. Sammenlikning av alkoholbruk blant medlemmer i Rusfri Diil og deltakere på KOLON-forestillingen.....	36
Figur 5. Andel av medlemmene som ikke har prøvd alkohol sammenliknet med landsgjennomsnittet, fordelt etter tre aldersgrupper	37
Figur 6: Brukerinformasjon fra www.diil.no	50

Tabeller

Tabell 1. Oversikt over hypoteser i evalueringen.....	16
Tabell 2. Kjønn- og aldersfordeling til utvalget	23
Tabell 3. Regler om alkoholbruk hjemme	24
Tabell 4. ”Ansiennitet”. Hvor lenge har du vært med i Rusfri Diil?.....	25
Tabell 5. Hvor fikk du høre om Rusfri Diil første gang?	26
Tabell 6. Hva synes du om www.diil.no ?.....	28
Tabell 7. Utsagn om hvordan Rusfri Diil har påvirkning på sine medlemmer	29
Tabell 8. Diilernes oppfatninger av skolen.....	30
Tabell 9. Holdninger til ungdom som ikke drikker. Prosent	32
Tabell 10. Sammenheng mellom festpreferanse med og uten alkohol, og hvor ofte medlemmene drikker	34
Tabell 11. Hvor viktig var hvert av alternativene nedenfor for at du ble medlem i Rusfri Diil?	38
Tabell 12: Summering etter måned fra Diil.no	49
Tabell 13. Bruker du skoledagboken til Rusfri Diil?.....	50
Tabell 14. Hva synes du om skoledagboken? Skoledagboka til Rusfri Diil er tøff	51
Tabell 15. Hva synes du om skoledagboken? Skoledagboken er nyttig i det daglige arbeidet	52
Tabell 16. Har du drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden med Rusfri Diil?	52
Tabell 17. Antall alkoholenheter som ble drukket sist gang medlemmet drakk	53
Tabell 18. Alkoholbruk fordelt etter alder. Rusfri Diil.....	54
Tabell 19. Alkoholbruk fordelt etter alder. KOLON.....	55
Tabell 20. Sammenheng med hvor ofte medlemmene drikker alkohol og alder.....	56
Tabell 21. Korrelasjoner med utsagnet ”hvor ofte drikker du alkohol?”	57
Tabell 22. Korrelasjoner med utsagnet ”Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri” (korrelasjoner større enn .10 er sig. på .01 nivå)	58

Innledning – Rusfri Diil

Denne rapporten er et resultat av evalueringen av det rusforebyggende tiltaket ”Rusfri Diil”. Tiltaket kan karakteriseres som et primærforebyggende etterspørselsreducerende tiltak rettet mot ungdom. Opplegget er et av flere rusforebyggingsprogrammer i regi av den ruspolitiske ungdomsorganisasjonen Juvente.

Rusfri Diil er i korte trekk en avtale med den enkelte ungdom om å avstå fra bruk av alkohol i ett år fra kontraktsinngåelse, og kan fornyes for ett år av gangen. Den langsiktige målsettingen for programmet er å øke debutalderen for bruk av rusmidler blant ungdom. Gjennomsnittsalderen er per i dag ca 14,5 år (Fækjær 2004). Rusfri Diil ble etablert i 1995 med utgivelse av en skoledagbok og videreutviklet til dagens modell høsten 1997. Det var inntil våren 2005, Actis (Rusfeltets samarbeidsorgan) tidligere Avholdsfolkets Landsnemnd etablert i 1895, som sto bak Rusfri Diil.

Rusfeltet

Det er flere store aktører på rusfeltet i Norge. De som nevnes i dette avsnittet er frivillige organisasjoner, og som mottar støtte fra staten for sin virksomhet. Blant de kanskje mest kjente aktørene der alkohol og forebygging er det primære fokuset, utenom Juvente som er ”under lupen” i denne rapporten, finner vi blant annet¹:

- MOT: ideell landsomfattende organisasjon med toppidrettsutøvere startet av Johan Olav Koss og Atle Vårvik i 1997
- Norsk senter for Rusfri Miljøutvikling (NSRM): en paraplyorganisasjon for Norske lagsbruk, Norske misjonshotell, gjestehus og ungdomssenter, Landslaget for Alkoholfrie Serverings og Samlingssteder (LASS) og Norske vandrerhjem
- AlkoKutt: bredt anlagt tiltak rettet mot voksne/familier for å etablere ”alkoholfrie soner” som en bevisst refleksjon over eget forbruk i ulike situasjoner
- ”Kast masken” (Motorførernes avholdsforbund); teateroppsetning rettet mot ungdomsskolen
- ”Det er mitt valg” (Lions Norge) rådgiving og opplæring av foreldre og lærere

Vi kunne her kommet med en lang rekke tiltak som er etablerte i Norge, men hensikten er i første rekke å vise til hvilket mangfold rusfeltet utgjør, og hvilket potensial som ligger i det å spille på lag med og bruke nettverk for å kunne ha en størst mulig innvirkning på ungdoms holdning til og bruk av rusmidler. Det at ungdommen møter

---

¹ For mer informasjon om ulike tiltak, deres målgrupper, innfallsvinkler og nettverk, se www.forebygging.no eller www.actis.no eller www.nsr.no.

like restriktive holdninger og argumenter mot bruk av rusmidler på flere arenaer (Lysgaard 1961; Darnell and Hoem 1996), er en potensiell styrke for hele rusfeltet. Om et spesifikt tiltaks budskap treffer målgruppen, er dermed også til en viss grad avhengig av et konstruktivt samarbeid mellom de ulike organisasjonene. Rusfri Diil har opprettet et slikt formelt samarbeid med ungdomsorganisasjonene Blå Kors Ungdom og med Motorførernes avholdsforbund.

Rusfri Diil

Rusfri Diil er et nasjonalt forebyggingsprogram rettet mot ungdom i alderen 13 – 18 år. Begynnelsen på prosjektet var som nevnt i 1995 da skoledagboken ble tilbudt 8.klassinger i hele landet. I 1997 ble det opprettet en medlemsdatabase og medlemsbladet Magazin Big Diil utkom for første gang. I 2003 ble det laget en egen hjemmeside, www.diil.no. Ettersom ”produktene” (skoledagboken, medlemsbladet og nettsiden) er sentrale aspekter ved Rusfri Diil, vil evalueringen i stor grad fokusere på disse sidene ved programmet. Det er også gjennom medlemsdatabasen til Rusfri Diil Rogalandforskning (RF) har hentet sin målgruppe for evalueringen.

Omfang

Siden oppstarten av Diil'en i 1997 har programmet hatt i overkant av 50 000 registrerte medlemmer. Antall aktive medlemmer har vært noenlunde jevnt og ligger på mellom 10 000 og 12 000 ungdommer hvert år. Omtrent 70 prosent av disse er jenter². Medlemmene rekrutteres hovedsakelig gjennom verving fra ung til ung, og vervingen blir premiert av Rusfri Diil. Det er sjelden at avtalen blir fornyet ut over fire til fem år

Nettsiden www.diil.no

Internettsiden www.diil.no ble altså opprettet i 2003, og omfattet da også en gjennomgripende omstrukturering av medlemsdatabasen. Prosjektet hadde før den tid bare noen få egne nettsider for Rusfri Diil i tilknytning til hjemmesidene til Actis, men disse var ikke i nevneverdig grad vedlikeholdt og oppdatert. Den nye tekniske løsningen med Internett krevde en ny løsning hvor databasen ble bygget opp fra grunnen av. Databasen ble også utvidet for å kunne inkludere nye funksjoner. Magazin Big Diil, skoledagboken og poengsystemet Diil Påints er omtalt og inkludert på Internettsidene slik at dette skal gi en helhetlig og sammenhengende fremstilling av Rusfri Diil sine virkemidler. Diil Påints er et bonussystem der den enkelte kan spare poeng til ulike premier i Rusfri Diil ved å verve venner og kjente til å bli med på Diil'en. Poeng kan også samles gjennom ulike konkurranser som publiseres på nettsiden og i medlemsbladet. Internettsiden har også en egen ”chat-soner” der ungdom kan komme i kontakt med andre ungdommer. I tillegg finnes en del informasjon om skadevirkningene av rusmidler, ”kule” artikler om blant annet musikk, mote, og kjendiser som har klare standpunkt til rusmidler og klarer seg fint uten rus, eller har kommet på bedre tanker etter dårlige erfaringer med rusmidler.

---

² Actis årsrapport 2003 og Actis søknad for tilskuddsmidler 2004

Skoledagboken

Skoledagboken Rusfri Diil var som nevnt over hovedvirkemiddelet i kampanjen da denne ble lansert i 1995. Skoledagboken innholdt den gang, og inneholder fremdeles reklame for Rusfri Diil, og deles ut gratis til elever på 8. klassetrinn på grunnskoler rundt om i landet. Bestillingsskjema for skoledagboken sendes ut til ca 1300 skoler (pr. 2002). Opplaget har variert noe, men ligger på rundt 40 000 hvert år. Skoledagboken blir utgitt i samarbeid med et reklamebyrå, og sees på som et av de viktigste opplysningsvirkemidlene kampanjen rår over. Skoler i Oslo kommune får, etter avtale med kommunen og i overenskomst med rusmiddeletaten, ikke tilbud om skoledagboken, ettersom kommunen distribuerer sin egen skoledagbok. Oslo representerer likevel, sammen med Rogaland, det største medlemsantallet i Rusfri Diil. Fra og med skoleåret 05/06 tilbys skoledagboken Osloskolen, støttet av Rusmiddeletatens Kompetansesenter, som samarbeider med Utdanningsetaten.

Medlemsbladet Magazin Big Diil

Medlemmer av Rusfri Diil får medlemsbladet Magazin Big Diil fire ganger per år. Medlemsbladet holder medlemmene oppdatert på viktige hendelser i forhold til Diil'en og inneholder ellers en rekke artikler om tema som opptar vanlig norsk ungdom.

Evalueringen av Rusfri Diil

Evalueringen målsetninger beskrives i følgende punkter:

- Evaluere innholdet i Rusfri Diil.
- Belyse forbedringspotensial ved innholdet i Rusfri Diil.
- Vurdere hvorvidt prosjektet er i tråd med ruspolitiske målsetninger.
- Vurdere hvilken betydning Rusfri Diil har for medlemmenes atferd, holdninger og sosiale nettverk.
- Kartlegge i hvilken målestokk og på hvilke måter Rusfri Diil appellerer til målgruppen.
- Tilrettelegge for at prosjektet kan følges opp over tid (tidsdesign).

For å nå disse målsettingene må det benyttes en metode som er egnet for å gjøre analyser som kan bidra til å belyse problemstillinger forbundet med målsettingene. Evalueringemetoden er beskrevet mer inngående i metodekapittelet (kapittel 0).

Debutalder har betydning for forbruksmønster og risiko

Forsker Willy Pedersen ved Norsk Institutt for Oppvekst, Velferd og Aldring (NOVA) har studert sammenhengen mellom debuttidspunkt, forbruksmønster og risiko. Hans forskning på temaet kan oppsummeres i teksten under (kilde: Alkokutt 2000).

Tidlig debut, høyt forbruk

Blant de som debuterte før fylte 13 år, var gjennomsnittlig forbruk av alkohol i 19-årsalderen nesten dobbelt så høyt som blant de som debuterte etter fylte 17 år. Det viser seg at debuttidspunktet ikke bare er en indikator på fremtidig risiko; det synes også å være en forklaring på senere forbruksmønstre. Selv når man kontrollerer for andre forhold, synes det som om debuttidspunktet i seg selv har betydning for ungdommenes ruskarriere.

Sosialisering til rus

Pedersen peker på sosialisering som en forklaring på forbindelsen mellom debuttidspunkt og senere forbruksmønstre. Det skjer noe med ungdommene når de debuterer – både i egne øyne og i andres, hevder han. Rusmidler er sterke markører i vår kultur. De er "et symbol på at barndommen er over. De markerer for en selv og omgivelsene at en har erobret et nytt sett normer." Nye roller og forventninger knyttes til den som har debutert. Disse forventningene påvirker valgene ungdommene tar i forhold til rusmidler i fremtiden. Når man først har debutert, er det større sjanse for at man prøver igjen.

Sammenheng med illegale stoffer

Sosialiseringen til rus danner også bakgrunnen for den velkjente påstanden om at det ene rusmidlet leder til det neste. Utvalget Pedersen har studert, tyder på at ungdommer gjennomgår en omfattende sosialisering til de legale rusmidlene før de eventuelt går videre på de illegale stoffene. Det er ikke slik at nye narkotiske stoffer slår ned tilfeldig i ungdomsflokken; det store flertallet av brukerne har et omfattende rusbruk bak seg før de kommer så langt. Rundt halvparten av ecstasybrukerne i undersøkelsen hadde et alkoholforbruk som kunne defineres som misbruk. Blant dem som ikke hadde drukket alkohol det siste året, hadde 3 prosent forsøkt hasj; blant dem som drakk mer enn 15 liter ren alkohol (dobbel så mye som gjennomsnittet i Norge) var det 47 prosent, viser Pedersens studie.

Skaderisiko

Willy Pedersen påviser også en sammenheng mellom tidlig debut og begynnende alkoholproblemer ved utgangen av tenårene. De som begynte tidligst, hadde størst risiko for å bli storkonsumenter og få alkoholproblemer. "Våre studier tyder på at dette ikke kan forklares med henvisning til at de lever i mer utsatte miljøer enn andre," skriver han videre.

Men risikoen knytter seg ikke bare til faren for alkoholmisbruk og langsiktige helseskader, For de fleste unge er ulykker, vold og konflikter mer påtrengende problemer. En studie som ble publisert i *The Journal of the American Medical Association* i september viser at risikoen for å bli rammet av ulykker er dobbelt så stor for dem som debuterer ved 14-årsalderen som for dem som debuterer etter fylte 18 år.

Pedersens studie påpeker at risikoen for vold, overgrep og negative seksuelle erfaringer er knyttet til alkoholdebut. Slike opplevelser skjer oftere i situasjoner der både overgriper og offer er beruset. Høyt alkoholkonsum og tidlig debut er to elementer i et levesett som er knyttet til økt risiko for ulykker, overgrep og vold. På grunnlag av

alkoholkonsum er det altså mulig å si noe om hvor utsatt ungdommer er for slike opplevelser.

Voksenrollen

Voksne er rollemodeller for barn og ungdom. Dette innebærer at de unge ikke bare hører hva de voksne sier, men også ser hva de gjør. Mange foreldre opplever forholdet til rusmidler som konfliktfylt, især i forhold til oppdragelse. På den ene siden er de klar over alkoholens skadevirkninger og ønsker å formidle restriktive holdninger til sine barn, på den annen side ønsker de ikke selv å gi avkall på gledene de opplever i tilknytning til alkohol.

Willy Pedersen trekker frem både foreldrenes normer og atferd for å forklare ungdommenes debuttidspunkt. En viktig konklusjon var at barn og unge som ofte fikk servert alkohol av foreldrene, drakk ca tre ganger så mye som dem som også drakk alkohol, men som aldri fikk alkohol av foreldrene. Den førstnevnte gruppen drakk seg også mye oftere beruset, med den risikoen det medfører.

Kvaliteter ved rusfritt samvær

Ungdomstiden er en periode kjennetegnet av søken etter identitet, en læreprosess der nytt ansvar og nye rettigheter tildeles, en tid med brytninger mellom barnerollen og voksenrollen, mellom ulike og motstridende forventninger. Rusfrihet blant barn og unge er viktig i denne prosessen for at ungdom skal lære å forholde seg til hverandre, takle konflikter og problemer og utvikle trygghet på egen identitet og mestringsevne.

På bakgrunn av farene knyttet til tidlig debut kan det synes som en fornuftig prioritering å arbeide for å heve debutalderen. Men ungdom lærer ikke bare av voksnes formaninger og påbud. De er flettet sammen i ulike nettverk som omfatter jevnaldrende, media, familie og andre voksne. Det er lite trolig at ungdomskulturen kan skjermes mot de holdningene og handlingsmønstrene som preger resten av samfunnet³.

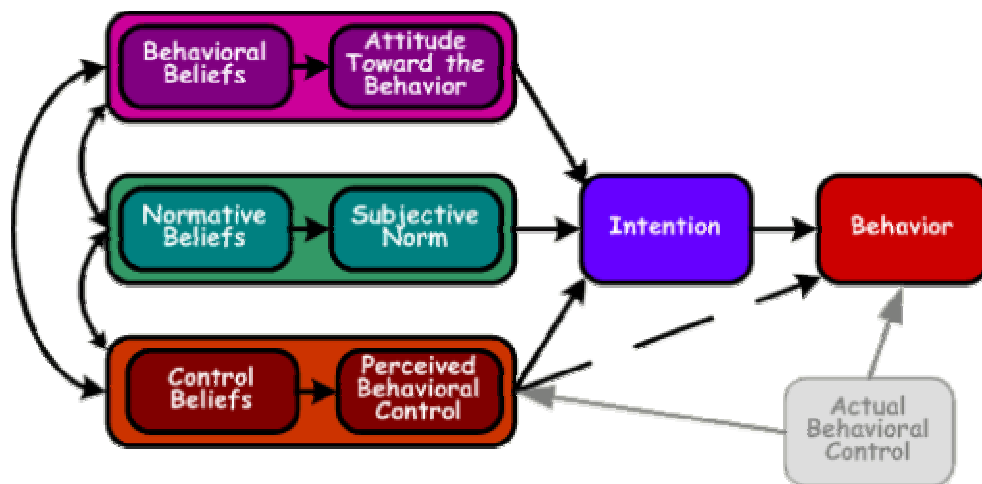
³ På bakgrunn av dette mener Alkokutt at det må etableres rusfrie arenaer der ungdom kan få utfolde seg.

Hypoteser og teoretisk rammeverk for evalueringen

I denne delen vil vi beskrive det teoretiske rammeverket for evalueringen. I avsnitt 0 beskrives en modell som forklarer hvilke sosialpsykologiske mekanismer som påvirker rusatferd. Holdninger er en sentralt psykologisk komponent for å forklare atferd. I avsnitt 0 beskrives derfor en modell som forklarer hvilke psykologiske forhold som påvirker og endrer holdninger. Endelig skisseres hypotesene som er blitt utviklet i forbindelse med evalueringen, og særlig da spørreskjemaundersøkelsen.

Psykologiske mekanismer som påvirker rusatferd – modell 1

I psykologien finnes en rekke teorier som har til hensikt å forklare atferd. En av disse er teorien om planlagt atferd (Ajzen 1987, 2002), og som har fått bred støtte i empiriske studier på konsum og innen sosialpsykologisk litteratur (Ajzen 1991, Ajzen & Driver 1992, Taylor & Todd, 1995). Teorien kan benyttes for å forklare atferd forbundet med for eksempel rus og røyking, og kan være et egnet perspektiv i evalueringen av Rusfri Diil.

Figur 1. Teorien om planlagt atferd (Ajzen 2002)

Teorien om planlagt atferd (Figur 1) bygger på at atferd er påvirket av atferdsmessige intensjoner som igjen er påvirket av holdning mot handlingen, subjektive normer og i hvilken grad individet har kontroll over egen atferd. Holdning mot handlingen er en funksjon av oppfattet konsekvens individet assosierer med atferden. Den andre komponenten, subjektiv norm, er en funksjon av antagelsen av hva andre viktige referenter forventer, og individets motivasjon for å føye seg til andres forventninger. Opplevd atferdskontroll har vist seg å inneholde to distinkte komponenter: subjektiv

mestringstro⁴ (for eksempel, lett/vanskelig og tiltro til egen evne for eksempel til å la være å drikke) og kontrollerbarhet (for eksempel personlig kontroll over atferden).

I teorien om planlagt atferd er holdninger basert på individets antagelser om objektet som holdningen dreier seg om. Holdningsobjektet kan være andre mennesker, materielle forhold eller for eksempel en rusfri livsstil.

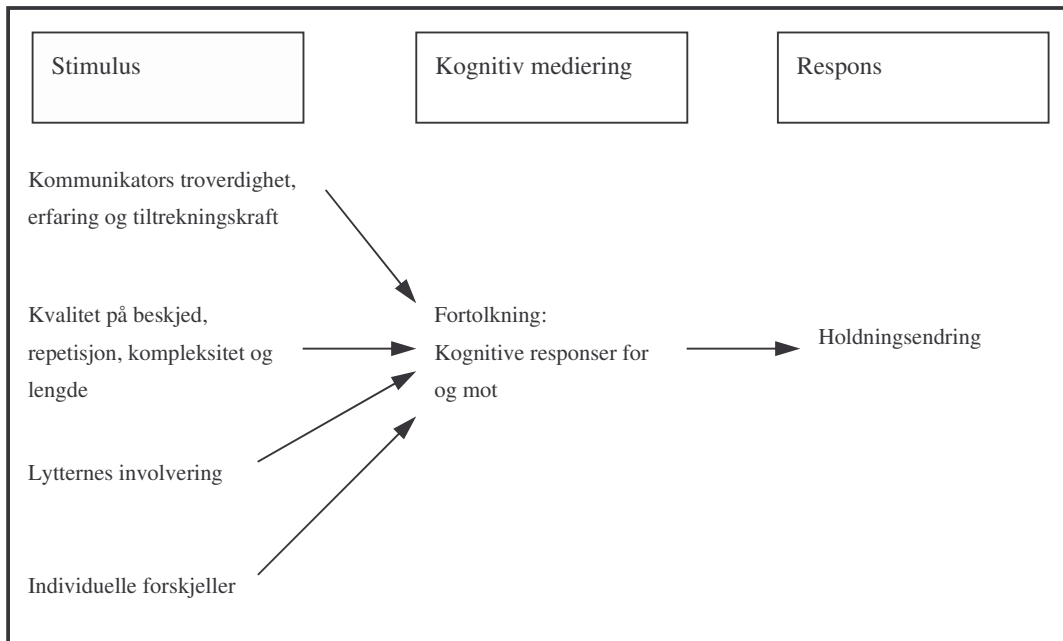
Som vist i Figur 1 er det en sammenheng mellom holdninger, subjektive normer og atferdskontroll. En kan for eksempel tenke seg at drikkepress kan påvirke holdninger i retninger av mer positive holdninger til alkoholkonsum.

Psykologiske forhold som påvirker holdninger – modell 2

Menneskers utvikling gjennom livet styres i hovedsak av genetiske disposisjoner og det ytre miljøet som det enkelte menneske lever i. Miljøet er for eksempel familie, venner, skole og organisasjoner som det lokale fotballaget eller medlemmer i Rusfri Diil. Rusfri Diil vil derfor konkurrere med resten av miljøene som ungdommene beveger seg i med å "stimulere" til holdningsendringer. Fordi holdninger har sammenheng med atferd (jf. teorien om planlagt atferd), er det hensiktsmessig å finne en analyseform eller teknikk som kan hjelpe oss med å forstå hva som endrer menneskers holdninger. Figur 2 er et forsøk på dette og illustrerer såkalt kognitiv responsanalyse. Kognitiv responsanalyse ble utledet fra forskning om hvordan mottakere (kognitivt) mottar budskap fra en sender, og da også med hensyn til mottakerens motargumenter. Kognitiv responsanalyse er en enkel måte for å forstå, tolke og operasjonalisere kognitive fortolkninger, som igjen er et utgangspunkt for holdningsendring (Fiske & Taylor, 1991). Som det fremstilles i modellen skjer det en kognitiv mediering (megling) av stimulusen som individet mottar fra sine omgivelser. Om stimulusen resulterer i en respons, i form av holdningsendring, er dermed både avhengig av kvaliteten på stimulusen fra miljøet og den kognitive medieringen til individet.

---

4 Engelsk: self-efficacy

Figur 2. Kognitiv responsanalyse

I Figur 2 ser en at en rekke egenskaper ved stimulusen har betydning for fortolkningsprosessen. Kommunikators troverdighet, erfaring og tiltrekningskraft har betydning for hvilken påvirkning stimulusen har på individet. I tv-reklame ser en for eksempel ofte ytre sett pene mennesker med stor tiltrekningskraft eller fagpersoner med høy troverdighet.

Kvalitet på beskjed, repetisjon, kompleksitet og lengde på beskjeden er de neste egenskapene ved stimulusen som har betydning for en eventuell holdningsendring hos mottaker. Dersom beskjeden skal ha en effekt er det viktig at budskapet ikke blir vurdert som negativt, men nøytralt, eller aller helst som positivt. I tråd med forskning på hukommelse vil beskjeder som repeteres lettere gi holdningsendring. Dersom beskjeden som skal sendes er for kompleks eller for lang, kan mottakeren gi opp å forstå budskapet. Dette understreker at lytterens involvering også er avgjørende.

Effekten av lytterens involvering må også ses i sammenheng med de andre variablene. Med involvering menes både at meldingen har personlig betydning eller relevans for mottaker og at han eller hun har interesse for temaet. Dersom stimulusen oppleves å ha betydning for individets personlige identitet, vil involveringen bli særlig høy.

I figuren over tar en også høyde for at det vil være individuelle forskjeller fra mottaker til mottaker. Behovet for kognisjon og usikkerhetsorientering er eksempler på individuelle forskjell. Dersom individet har et høyt behov for kognisjon vil han eller hun ha et vedvarende behov for å tenke gjennom beskjeder fra sine omgivelser. Usikkerhetsorienterte personer søker seg vekk fra det velkjente og forutsigbare. I stedet søker de meninger, ofte i det ukjente, og trekkes mot uvanlige situasjoner. Er ikke omgivelsene del av det velkjente og forutsigbare?

Hypoteser i forbindelse med spørreskjemaundersøkelsen

Tidligere ble det nevnt at bruk av referansedata gjør det mulig å sammenlikne Diilere med andre ungdommer som ikke er medlemmer av Rusfri Diil. Sammenlikningen vil bidra til refleksjon omkring hvilket bidrag Rusfri Diil har ovenfor ungdommer. Spørreskjemaet er utformet slik at hypotesene i Tabell 1 kan bli testet i analysene av datamaterialet (hovedhypotesene er uthevet).

Tabell 1. Oversikt over hypoteser i evalueringen

H₁: Diilere har andre holdninger til rus enn andre ungdommer
H _{1A} : Diilere aksepterer i større grad at andre ungdommer ikke drikker, enn det andre ungdommer gjør.
H _{1B} : Diilere er mer skeptiske til at andre drikker alkohol.
H _{1C} : Diilere er i større grad positive til en rusfri livsstil enn det andre ungdommer er.
H₂: Diilere har annen rusatferd enn andre ungdommer
H _{2A} : Diilere har senere drikke-debut enn andre ungdommer.
H _{2B} : Diilere er rusfrie, eller så godt som rusfrie.
H _{2C} : Diilere har et lavere forbruk av rusmidler enn andre ungdom.
H₃: Diilere har et annet nettverk enn andre ungdommer
H _{3A} : Diilere har et sosialt nettverk som i mindre grad benytter rusmidler sammenliknet med nettverket til andre ungdommer.
H₄: Rusfri Diil har gjennom sine produkter påvirket Diilerne.
H _{4A} : Diilere har fått ny kunnskap om rusmidler gjennom medlemskapet.
H _{4B} : Diilere bruker produktene som de får gjennom Rusfri Diil.
H _{4C} : Rusfri Diil har påvirket hvordan Diilerne tenker om rus.
H _{4D} : Rusfri Diil har påvirket hvordan Diilerne oppfører seg i forhold til rus.
H₅: Rusfri Diil appellerer til en bestemt type ungdom som ønsker å være rusfrie.
H _{5A} : Diilerne er blitt medlemmer fordi Rusfri Diil passer deres livsstil.
H _{5B} : Rusfri Diil er et godt tilbud for dem som ønsker å være rusfrie.
H₆: Rusfri Diil gjør det lettere å være rusfri.
H _{6A} : Rusfri Diil har gjort det lettere/tryggere for medlemmene å være rusfrie.
H _{6B} : Rusfri Diil kan være et argument for at ungdommene får mot til å la være å drikke.
H₇: Sosiale fellesskap og normer kan bidra til mer positive holdninger til en rusfri livsstil.
H _{6A} : Dersom Rusfri Diil bidrar til å styrke rusfrie fellesskap vil dette gjøre medlemmene tryggere på standpunktet om å være rusfri.

Tabell 1 viser at evalueringen har 7 hovedhypoteser og 16 underliggende hypoteser som er konkretiseringer tilknyttet hovedhypotesene. Hovedhypotesene omhandler temaene holdninger (H1), rusatferd (H2), nettverk (H3), sosiale fellesskap og normer (H7). Hovedhypotesene omhandler også hvorvidt Rusfri Diil gjennom produkter har påvirket Diilerne (H4), om Rusfri Diil appellerer til en bestemt type ungdom som ønsker å være rusfrie (H5), og om Rusfri Diil gjør det lettere å være rusfrie (H6).

Metode⁵

I evalueringen har vi hovedsakelig benyttet spørreskjemaundersøkelse for å hente inn data. For å støtte analysene fra spørreskjemaundersøkelsen har vi i tillegg sett på sentrale dokumenter og statistikk fra www.diil.no.

Dokumentanalysene omfatter sentrale dokument som prosjektsøknader, årsrapporter, årsmeldinger og andre relevante dokumenter. I tillegg har prosjektgruppen gjort seg kjent med Magazin Big Diil, Skoledagboken og www.diil.no.

Internettsiden www.diil.no gir grunnlag for å få ut statistikk om bruk av internettsiden til Rusfri Diil. Denne statistikken inngår som en del av evalueringen av Rusfri Diil.

Spørreskjemaundersøkelsen utgjør den viktigste datakilden i evalueringen. Tverrsnittsundersøkelser, som det kalles når en spørreskjemaundersøkelse blir gjennomført på et tidspunkt, står alltid i fare for å komme med fiktive årsakssammenhenger. I denne evalueringen har vi gjort flere grep for å kompensere for at slike feil skal oppstå generelt, og Type I feil⁶ spesielt. For det første har vi ikke gjennomført statistiske analyser med multivariate metoder for å ”tvinge” frem statistiske årsakssammenhenger. For det andre er tolkninger om årsakssammenhenger fundert på tidligere forskning (jf. teorien om planlagt atferd og kognitiv responsanalyse) og hypoteser. Dette gjør at evalueringen har et teoretisk rammeverk. I tillegg bygger antagelser om årsakssammenhenger på korrelasjoner, krysstabeller eller liknende analyser. Dette gir større ”kontroll” og mindre avhengighet av potensiell feil i antagelser om statistisk retning i årsaksanalyser, for eksempel i regresjonsanalyser, hvor årsaksretningen kan manipuleres av statistikeren.

Forskning på rusfeltet står og i fare for å unngå, og finne, årsakssammenhenger (Type II feil), fordi det er vanskelig å ”isolere” rusforebyggings tiltaket fra andre påvirkninger individet blir utsatt for (NOU: 2003:4). Ungdom som er medlem av Rusfri Diil vil for eksempel kanskje bli påvirket av skolekorps, idrettslag, skolen og foreldre når det gjelder holdninger til rus. Det er derfor ikke et mål å isolere innvirkningen Rusfri Diil har på ungdommer, fra de andre variablene. Dette øker altså sjansen for Type II feil og kan være en trussel mot legitimiteten til fruktbare og gode forebyggende tiltak.

---

5 I prosjektet var det også planlagt å gjennomføre dybdeintervjuer med et utvalg medlemmer. Imidlertid ble dette ikke gjennomført fordi medlemmene som ble invitert til å bli intervjuet ikke responderte på invitasjoner via e-post. Det ble også sendt ut nye invitasjoner i form av 1. purring, men likevel var det ingen som meldte seg.

6 Type I feil vil si at forskningen påstår årsakssammenhenger hvor det i realiteten ikke er noen årsakssammenheng.

Spørreskjemaundersøkelse

Spørreskjemaundersøkelsen utgjør den viktigste og største delen av datainnsamlingen i dette prosjektet. Undersøkelsen er i hovedsak strukturert omkring følgende problemstillinger/temaer:

1. Beskrivelse av hvem Diilene er med hensyn til en rekke faktorer som alder, kjønn, geografi, familieforhold, religion etc.
2. Beskrivelse av rekrutteringskilder og informasjon om hvordan og hvorfor ungdommene valgte å bli medlemmer.
3. Uttesting av hypoteser (jf. hypotesene i avsnitt 0) og undersøkelse av i hvilken grad Rusfri Diil har påvirket Diilere som er blitt medlemmer.
4. Medlemmenes vurdering av Rusfri Diil sine produkter: vervepremier, skoledagboken, Internett siden, magasinet og forhold som gjelder avtalen om å være rusfri.

Et delmål for spørreskjemaundersøkelsen har vært å benytte spørsmål som gir grunnlag for å kunne sammenlikne med svarene fra andre undersøkelser med utvalg i samme aldersgrupper.

Et annet delmål har vært å tilrettelegge for at medlemmer av Rusfri Diil som svarer på spørreskjemaundersøkelsen i nåværende evaluering (fase 1), eventuelt kan sammenliknes med svarene fra en oppfølgingsundersøkelse (fase 2). I fase 2 vil en fokusere på om Rusfri Diil har en effekt over tid.

Utvalg

I denne undersøkelsen ble spørreskjema sendt til populasjonen som en link på en e-post. E-posten inneholdt en kort beskrivelse av undersøkelsen og bilder og beskrivelser av premiene som ble loddet ut blant de som svarte. Det ble utlovet et digitalt kamera og ni skuldervesker med Diilens logo påtrykt. Fordelene ved å bruke elektroniske innsamlingsmetoder framfor papirutgaver, er flere. For det første blir datainnsamlingen betydelig mer pålitelig ved at man reduserer forekomsten av systematiske/tilfeldige feil, og som man i stor grad kan slite med i manuell punching av data. For det andre medfører det en betydelig arbeidsreduksjon, særlig i forhold til manuell punching, men i noen grad også i forhold til optisk innlesning av skjemaene. For det tredje reduseres mulighetene den enkelte respondent har til å krysse feil, eller sette flere kryss en tillatt. For datainnsamling ved hjelp av papirskjema medfører sistnevnte problem at respondenten blir stående med ubesvart på det/de spørsmålene det gjelder. I de tilfellene RF gjør seg bruk av papirskjema gjør vi nemlig ikke noe forsøk på å tolke hva den enkelte kan ha ment med sine kryss dersom dette ikke klart framgår av skjema. For det fjerde er det grunn til å anta at målgruppen i prosjektet rett og slett er mer tilgjengelig på e-post, enn pr vanlig brev. RF vurderte dermed denne metoden som den best egnede til dette prosjektet.

Respondentene i undersøkelsen er forsøkt nådd gjennom medlemsdatabasen til Rusfri Diil. Filen RF fikk fra Rusfri Diil inneholdt i utgangspunktet 13511 medlemmer, hvorav

5538 hadde oppgitt e-postadresse når de registrerte seg. Av disse ble medlemmer fra Stavangerområdet trukket ut i håp om at disse ville stille seg til disposisjon for intervju pr telefon eller annen måte. Som takk for hjelpen tilbød RF to Flaxlodd til hver som stilte på intervju. De som ble trukket utgjorde til sammen 148 respondenter, så i dette regnestykket ble skjema altså sendt til 5390 Diilere. 925 av de som fikk spørreskjema satte av tid til å svare på spørsmålene.

Undersøkelsen bygger altså sine analyser på 925 av optimalt sett 5390 respondenter. Utvalget er i seg selv mer enn stort nok, men en svarprosent på i overkant av 17 prosent er ikke ideell. At utvalget likevel ser ut til å gi et representativt snitt av populasjonen sett i forhold til alder og kjønn er dermed mer eller mindre tilfeldig. Det som gjør at RF trolig kan regne med at svarresponsen i forhold til den aktuelle målgruppen, er på **minst** 17 prosent er følgende fire faktorer; For det første var det grunn til å anta noen Diilere hadde registrert seg med flere e-postadresser, men tidspress gjorde at RF ikke hadde mulighet innenfor de rammer prosjektet satte, å "renske" disse ut på en sikker måte. For det andre viste det seg at noen Diilere i databasen ikke lenger var ungdom i målgruppen, men snarere mer voksne støttespillere av ulike slag og som riktig nok ikke så seg selv som noe relevant datagrunnlag lenger. For det tredje viste det seg at noen e-postadresser ikke lenger var i bruk, og at Diilene dette gjaldt ikke hadde oppdatert sin brukerprofil på www.diil.no. For det fjerde så det ut til at noen ungdommer har registrert seg med e-posten "har@ingen.no" eller lignende, og som er vanskelig å vite om faktisk er en e-postadresse eller bare ungdommelig "moro". Det var også andre festlige varianter. Det var i tillegg noen svært få som ikke hadde peiling på hva undersøkelsen gjaldt, og som tok seg tid til å gi RF beskjed om dette pr e-post og samtidig be om å bli fjernet fra listen.

Valg av referansedata

I evalueringer som dette er det interessant å vite hvordan respondentene i spørreundersøkelsen svarer isolert sett, i form av **absolutte** nivåer. Svakheten med den absolutte tilnærmingen er at en ikke vet om respondentene svarer høyere eller lavere enn andre ungdommer, eller med andre ord hvilket nivå svarene er i en **relativ** sammenheng. Den relative vurderingen av hvor høyt eller lavt ungdommer som er Diilere svarer i forhold til andre ungdommer, er interessant i evalueringen av Rusfri Diil.

For å teste ut hypoteser i evalueringen og vurdere hvordan Diilere svarer relativt sett er det en forutsetning at en har referansedata. I denne undersøkelsen vil vi benytte data fra NOVA sin rusvanekartlegging blant ungdom.

For å teste ut hypoteser hvor en sammenlikner Diilere med annen ungdom er det ønskelig å vise til referansegrupper dersom data er tilgjengelige. I enkelte deler av evalueringen er derfor enkelte resultater fra evalueringen av KOLON benyttet som referanse. KOLON er en teaterforestilling som er organisert innunder den ruspolitiske ungdomsorganisasjonen Juvente. Hovedmålet for KOLONs arbeid er å sette fokus på rusmiddelbruk blant ungdom, spesielt i forhold til i hvilke sosiale sammenhenger rusmidler brukes og i hvilke situasjoner ungdom utsettes for drikkepress. KOLON ønsker å gi ungdom gode argumenter for å motstå drikkepress (Befring og Allred 2005).

Når en benytter respondentene fra KOLON-publikummet som referansegruppe er det viktig å understreke at evalueringen av KOLON retter seg mot alle som så teaterforestillingen. Evalueringen av Rusfri Diil retter seg mot ungdom som allerede har signert en avtale om at de ønsker å være rusfrie og som er medlemmer av Rusfri Diil. I utvalget til KOLON-evalueringen har medlemmene derimot ikke noen slik avtale og reflekterer derfor i større grad en "normalfordeling" av norsk ungdom. Respondentene fra denne evalueringen utgjør derfor en interessant referanse for å vurdere om medlemmer av Rusfri Diil svarer "bedre" eller "dårligere" på spørsmål som angår rusbruk.

Resultater fra spørreskjemaundersøkelsen

I dette kapittelet presenteres resultatene fra spørreskjemaundersøkelsen. Resultatene som det refereres til er enten presentert som tabeller og figurer i kapittelet, eller i vedlegget. I vedlegget er også spørreskjemaet med frekvensfordelinger i prosent for alle spørsmålene lagt ved, og en del av resultatene i kapittelet henviser til denne frekvensfordelingen.

Beskrivelse av utvalget - hvem er Diilene?

Tabell 2 viser alders- og kjønnsfordeling på respondentene som har svart på spørreundersøkelsen. Utvalget i sin helhet består av 901 respondenter. Av disse har 80 personer valgt å ikke oppgi hvilket kjønn de er. Av de 821 personene som har oppgitt kjønn er 23 prosent gutter og 77 prosent jenter.

De aller fleste av de som har svart er 13, 14 eller 15 år. Disse aldersgruppene utgjør henholdsvis 21, 25, og 19 prosent av utvalget. Til sammen er 98,9 prosent av de som har svart på undersøkelsen mellom 13 og 19 år. Der det har vært relevant å krysse alder med andre variabler har vi derfor konsentrert oss om ungdommene mellom 13 og 19 år.

Det kan være verdt å merke seg at blant medlemmene på 13 år er det flere gutter enn jenter, mens det er noen flere jenter blant de som er 14 år, og enda flere blant 15-åringene. Det er vanskelig å si om tallene også representerer hvilke medlemmer som er mest aktive, og som benytter seg mest av tilbudet og produktene til Rusfri Diil. Dersom det er slik, tyder resultatene på at Rusfri Diil har en utfordring med at gutter i større grad enn jenter går bort fra et aktivt medlemskap. Dette kommer i tillegg til at det i utgangspunktet er et overveldende flertall av jenter som har svart på undersøkelsen, noe som kan reflektere at jenter er mer aktive medlemmer enn gutter.

Dette utgjør en forskjell fra de fleste andre liknende forebyggingsprosjekter, hvor gutter utgjør den største medlemsandelen. Jenters alkoholforbruk øker mest blant de yngste i målgruppen, samt at unge jenter er overrepresentert i behandlingssystemet for rusproblematikk (Føre Var - rapporten 2004). Rusfri Diils appell til jenter kan derfor også ses som at prosjektet passer godt inn i trender på rusfeltet. Dette gjelder for øvrig også etnisk minoritetsungdom.

Tabell 2. Kjønn- og aldersfordeling til utvalget

		Kjønn			
		Jente	Gutt	Total	
Alder	12	Antall	2	0	2
		%	,3%	,0%	,2%
	13	Antall	119	51	170
		%	18,9%	26,7%	20,7%
	14	Antall	164	43	207
		%	26,0%	22,5%	25,2%
	15	Antall	133	22	155
		%	21,1%	11,5%	18,9%
	16	Antall	75	25	100
		%	11,9%	13,1%	12,2%
	17	Antall	75	23	98
		%	11,9%	12,0%	11,9%
	18	Antall	35	13	48
		%	5,6%	6,8%	5,8%
	19	Antall	21	12	33
		%	3,3%	6,3%	4,0%
	20	Antall	5	1	6
		%	,8%	,5%	,7%
	22	Antall	0	1	1
		%	,0%	,5%	,1%
	24	Antall	1	0	1
		%	,2%	,0%	,1%
Total		Antall	630	191	821
		%	100,0%	100,0%	100,0%

En andel på 72 prosent av Diilerne bor med mor og far, mens 18 prosent bor med en av foreldrene. En snau fjerdedel (22 prosent) bor ikke med søsken, 20 prosent bor med bare eldre søsken, 41 prosent bor med bare yngre søsken, mens 17 prosent bor med både eldre og yngre søsken.

Diilerne ble også spurt om hvilken trosretning de føler seg mest hjemme i (spørsmål 6 i spørreskjemaet). Tabellen under viser at 61 prosent av Diilerne er kristne mens 26 prosent svarer "ingen" og 5 prosent svarer humanetisk. Svært få faller dermed inn under hinduisme, islam, buddhisme og andre religioner.

Diilerne ble også spurt om "hvilke regler har dere hjemme om ditt alkoholforbruk". Tabellen under viser resultatene for dette utsagnet.

Tabell 3. Regler om alkoholbruk hjemme

		Kjønn			
		Jente	Gutt	Total	
Hvilke regler er det der bor om alkohol?	At jeg overhodet ikke skal drikke alkohol	Antall	84	37	121
		%	13,3%	19,4%	14,7%
	At jeg ikke får lov til å drikke alkohol før jeg er 18 år	Antall	332	93	425
		%	52,7%	48,7%	51,8%
	At jeg får lov til å drikke bare de voksne jeg bor sammen med	Antall	40	8	48
		%	6,3%	4,2%	5,8%
	At jeg får lov til å drikke bare jeg ikke blir synlig beruse	Antall	25	6	31
		%	4,0%	3,1%	3,8%
	Vet ikke/har ingen regler	Antall	132	32	164
		%	21,0%	16,8%	20,0%
	At jeg kan gjøre som jeg vil	Antall	17	15	32
		%	2,7%	7,9%	3,9%
Total		Antall	630	191	821
		%	100,0%	100,0%	100,0%

De fleste, om lag 52 prosent, har regler hjemme om at de ikke får lov å drikke alkohol før de er 18 år. Generelt er det små forskjeller mellom kjønnene på hvilke regler de har hjemme om alkoholbruk. Noen flere gutter enn jenter har regler om at de overhodet ikke skal drikke alkohol. Denne forskjellen veies imidlertid noe opp igjen ved at noen flere gutter også i større grad svarer at de kan gjøre som de vil. Gjennomgående er det derfor ikke store kjønnsforskjeller mellom Diilerne når det gjelder hvilke regler de har hjemme om alkoholbruk.

Fritidsaktiviteter var et annet forhold Diilerne ble spurt om (spørsmål 8). Flest Diilere er aktive i idrettslag. Her svarer 47 prosent at de deltar i idrettslag ukentlig eller oftere. Om lag en tredjedel er aktive i musikkaktiviteter. Når vi også tar hensyn til kjønnsforskjeller viser det seg at jenter i større grad enn gutter er aktive med musikk. Forskjellen er på henholdsvis 35 og 27 prosent som svarer de er aktive ukentlig eller oftere. På de andre aktivitetene er det imidlertid så godt som ingen kjønnsforskjeller. Kristen forening og kommunal fritidsklubb er også en viktig fritidsaktivitet med henholdsvis 14 og 11 prosent som svarer at de driver disse aktivitetene ukentlig eller oftere.

Diilerne ble spurt om hvor ofte de er sammen med andre Diilere i ulike situasjoner (spørsmål 9). Situasjonene gjaldt for eksempel fest hjemme hos venner/bekjente eller møtesteder ute i friluft.

De fleste (69 prosent) er på besøk hjemme hos hverandre i fritiden ukentlig eller oftere. Det nest og tredje vanligste Diilerne gjør i fritiden er å møtes ute samt å gå på dans/diskotek/kafé. Henholdsvis 23 og 12 prosent svarer de gjør dette ukentlig eller oftere. Gjennomgående er det mindre forskjeller mellom gutter og jenter når det gjelder

fritidsaktiviteter. Gutter svarer imidlertid i større grad at de ukentlig eller oftere er på spillehall/biljard/bowling/datakafé. Forskjellen er på henholdsvis 17 og 8 prosent.

Om medlemskapet i Rusfri Diil, rekruttering og verving

I undersøkelsen ble Diilerne stilt ulike spørsmål som gjaldt medlemskapet og rekruttering. Blant annet er det interessant å vite hvor lenge Diilerne har vært medlem i Rusfri Diil, hvor ungdommene fikk vite om Rusfri Diil første gang og hva som motiverte dem til å bli medlem. I tillegg er det interessant å få informasjon om medlemmene er aktive i å verve andre og hvorvidt de var fornøyde med vervepremiene. Denne delen tar for seg resultatene på disse temaene.

Tabell 4 viser at 31 prosent av Diilerne har vært medlemmer i 1-2 år, mens 24 prosent har vært medlemmer 4-7 måneder. Den siste gruppen har med andre ord blitt rekruttert høsten 2004, før undersøkelsen ble gjennomført. En andel på 13 prosent har vært medlemmer i 0-3 måneder, og like mange har vært medlemmer i 8-11 måneder. Drøyt 14 prosent har vært medlem i 3-4 år, mens fem prosent har vært medlem i mer enn 4 år. Et noe merkverdig resultat er at 3 respondenter i aldersgruppen 13 år, har svart at de har vært medlemmer lenger enn 4 år. Muligens kan dette være feilavkrysning. Denne feilen viluansett ha en nærmest ubetydelig konsekvens for resten av analysene.

Tabell 4. ”Ansiennitet”. Hvor lenge har du vært med i Rusfri Diil?

		Alder								Total
		13	14	15	16	17	18	19		
Hvor lenge har du vært med i Rusfri Diil?	0-3 måneder	Antall	35	36	20	13	6	3	2	115
		%	18,9%	14,9%	12,1%	12,5%	5,5%	5,7%	5,9%	12,9%
	4-7 måneder	Antall	96	65	28	12	10	1	0	212
		%	51,9%	27,0%	17,0%	11,5%	9,2%	1,9%	,0%	23,8%
	8-11 måneder	Antall	30	42	23	10	6	2	1	114
		%	16,2%	17,4%	13,9%	9,6%	5,5%	3,8%	2,9%	12,8%
	1-2 år	Antall	21	95	79	42	31	7	3	278
		%	11,4%	39,4%	47,9%	40,4%	28,4%	13,2%	8,8%	31,2%
	3-4 år	Antall	0	2	15	27	43	26	14	127
		%	,0%	,8%	9,1%	26,0%	39,4%	49,1%	41,2%	14,3%
	Lenger enn 4 år	Antall	3	1	0	0	13	14	14	45
		%	1,6%	,4%	,0%	,0%	11,9%	26,4%	41,2%	5,1%
Total		Antall	185	241	165	104	109	53	34	891
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

I undersøkelsen ble medlemmene spurt om hvor de fikk høre om Rusfri Diil første gang. Tabellen under viser resultatet på dette spørsmålet.

Tabell 5. Hvor fikk du høre om Rusfri Diil første gang?

		Alder							Total	
		13	14	15	16	17	18	19		
Hvor fikk du høre om Rusfri Diil første gang?	Jeg fikk høre om det av venner	Antall	15	22	32	31	37	26	14	177
		%	8,1%	9,1%	19,4%	29,8%	33,9%	49,1%	41,2%	19,9%
	Jeg leste om det i skoledagboken	Antall	95	112	75	37	31	10	5	365
		%	51,4%	46,5%	45,5%	35,6%	28,4%	18,9%	14,7%	41,0%
	Jeg leste om det i Magazin Big Diil	Antall	3	3	3	5	4	1	1	20
		%	1,6%	1,2%	1,8%	4,8%	3,7%	1,9%	2,9%	2,2%
	Jeg fant det på Internett	Antall	1	10	7	5	3	1	3	30
		%	,5%	4,1%	4,2%	4,8%	2,8%	1,9%	8,8%	3,4%
	Læreren fortalte om de	Antall	58	66	32	15	17	4	9	201
		%	31,4%	27,4%	19,4%	14,4%	15,6%	7,5%	26,5%	22,6%
	Mor og/eller far fortalte om det	Antall	0	1	2	2	1	1	0	7
		%	,0%	,4%	1,2%	1,9%	,9%	1,9%	,0%	,8%
	Annen kilde	Antall	13	27	14	9	16	10	2	91
		%	7,0%	11,2%	8,5%	8,7%	14,7%	18,9%	5,9%	10,2%
Total		Antall	185	241	165	104	109	53	34	891
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

De fleste (41 prosent) fikk vite om Rusfri Diil første gang ved å lese om det i skoledagboken. De to nest viktigste informasjonskildene er at lærer fortalte om Rusfri Diil (23 prosent) eller at en fikk høre om Rusfri Diil blant venner (20 prosent). Det at en leste om Rusfri Diil i Magazin Big Diil, at mor og/eller far fortalte om Rusfri Diil eller at en fant det på internett, er det få som har svart. Derimot oppgir 10 prosent at de hadde en annen kilde for hvor de hørte om Rusfri Diil første gang. Av slike alternative informasjonskilder har flest oppgitt søster eller bror som kilde. Andre eksempler, men som færre svarte bekreftende på, er FRISTIL-kurs, via Juvente, plakater eller andre på skolen.

Alder har to motsatte sammenhenger med hvordan en fikk høre om Rusfri Diil første gang. Eldre medlemmer mener i større grad at de fikk høre om Rusfri Diil gjennom medlemmer, mens yngre medlemmer mener at de i større grad fikk høre om Rusfri Diil gjennom skoledagboken. Resultatene viser at skoledagboken har vært en viktig rekrutteringskilde for de yngste medlemmene.

I underkant av en tredjedel, får en eller annen form for belønning dersom de mestrer å holde avtalen om å være rusfrie (spørsmål 13). Over halvparten, 52 prosent, svarer likeledes at de ikke får noen form for belønning, mens 19 prosent sier at de ikke vet.

Undersøkelsen gir og svar på i hvilken grad medlemmene har vervet andre, hvor mange de har vervet, samt hvorfor de vervet andre.

En femtedel av medlemmene svarer at de har vervet andre (spørsmål 14). De fleste som har rekruttert andre til Rusfri Diil, har vervet fra en til fem personer (spørsmål 15). Kun 5 prosent svarer at de har vervet mer enn fem personer.

En andel på 38 prosent har mottatt vervepremie. Av disse er 21 prosent ”veldig fornøyd” med vervepremien, mens 55 prosent er ”litt fornøyd”. Til sammen en fjerdedel er enten ”ikke noe særlig fornøyd” med vervepremien (22 prosent) eller ”ikke fornøyd i det hele tatt” (3 prosent).

Medlemmenes vurdering av Rusfri Diil sine produkter

Skoledagboken og Magazin Big Diil

Skoledagboken leveres ut til elever i det 8. klassetrinnet og medlemmene er dermed 13-14 år gamle. Resultatene viser at 20 og 22 prosent av henholdsvis 13 og 14 gamle medlemmer bruker skoledagboken hver uke (Tabell 13), mens 28 og 23 prosent av henholdsvis 13 og 14 år gamle medlemmer bruker skoledagboken hver måned. 16 prosent av 13 åringene svarer de aldri bruker skoledagboken, mens det samme tallet for 14 åringene er 22 prosent..

På spørsmål om hva medlemmene synes om skoledagboken, svarer 33 og 28 prosent av henholdsvis 13 og 14 år gamle medlemmer at de er ”helt enig” i at skoledagboken til Rusfri Diil 2004/2005 er tøff. Tilsvarende er 33 og 25 prosent av henholdsvis 13 og 14 år gamle medlemmer er ”litt enig” i det samme (Tabell 14).

I undersøkelsen ble medlemmene spurt om ”skoledagboka Rusfri Diil er nyttig i det daglige arbeidet” (Tabell 15). 49 og 60 prosent av henholdsvis 13 og 14 år gamle medlemmer er ”litt” eller ”helt enig” i at skoledagboken er nyttig i det daglige arbeidet.

Når det gjelder Magazin Big Diil (spørsmål 23) svarer 52 prosent av medlemmene at de leser hver utgave. Tilsvarende sier 24 prosent at de leser magasinet, men ikke hver utgave. Om lag en fjerdedel, 24 prosent, leser ikke magasinet.

Internett siden

Rusfri Diil har en egen hjemmeside, www.diil.no, som registrerer hvor mange som er aktive på denne hjemmesiden.

Tabell 12 og Figur 6 (i vedlegg) oppsummerer statistikken fra www.diil.no. Resultatene viser at det er flest besøk på www.diil.no i august, med september og oktober som måneder med henholdsvis nest og tredje flest besøk. Dette resultatet viser ikke om det er en sammenheng mellom antall besøk på nettsiden og hvor mange nye medlemmer som rekrutteres. Dersom det er en slik sammenheng, er graden av nyrekruttering størst på høsten og avtakende om våren.

Det er ikke realistisk å tro at en stor andel av medlemmene vil bruke nettsiden hver dag. Undersøkelsen viser at kun en prosent oppgir å bruke nettsiden daglig (spørsmål 21). Et flertall av de som svarte på undersøkelsen, nærmere bestemt 52 prosent, sier at de bruker nettsiden ”av og til, men ikke hver måned”. En liten avdel (fire prosent) bruker nettsiden ”flere ganger i uken” mens ni prosent bruker den ”flere ganger hver måned”. En tredjedel av medlemmene bruker aldri nettsiden.

I undersøkelsen ble det spurt om ulike oppfatninger når det gjelder nettsiden. Dette gikk på forhold som om nettsiden er lett å finne fram i, om nettsiden er en fin plass for å få kontakt med venner, og om det er lett å komme i kontakt med andre Diilere på nettsiden. Resultatet vises i Tabell 6.

Tabell 6. Hva synes du om www.diil.no?

	Helt uenig	Litt uenig	Både og	Litt enig	Helt enig
Nettsiden www.diil.no er lett å finne fram i	10,9%	7,9%	33,4%	23,3%	24,5%
Nettsiden www.diil.no er en fin plass for å få kontakt med venner	15,1%	12,2%	37,7%	21,4%	13,5%
Nettsiden www.diil.no er oppdatert på ting som er viktige for meg	13,3%	11,9%	39,1%	22,1%	13,7%

Det er størst enighet når det gjelder utsagnet om at nettsiden er lett å finne fram i, 48 prosent er helt eller litt enig i dette. Svarene på de to andre utsagnene om nettsiden er nokså like. En andel på 35 prosent er litt eller helt enige i at nettsiden er en fin plass å få kontakt med venner, og 36 prosent er tilsvarende enige i at det er lett å komme i kontakt med andre Diilere på nettsiden.

Påvirker Rusfri Diil sine medlemmer?

En av hovedhypotesene i undersøkelsen er at Rusfri Diil ved hjelp av produktene påvirker sine medlemmer. I forlengelsen av denne hovedhypotesen ble to underliggende hypoteser utviklet. Den ene er ”Diilere har fått ny kunnskap om rusmidler gjennom medlemskapet” og den andre er ”Diilere bruker produktene som de får gjennom Rusfri Diil”.

Oppsummeringsvis ser vi at om lag en tredjedel av medlemmene i Rusfri Diil bruker skoledagboken hver måned eller hver uke, om lag halvparten leser hver utgave av Magazin Big Diil og over halvparten er inne på nettsiden av og til, men ikke så ofte som hver måned. Det er rimelig å anta at Rusfri Diil har en påvirkning på de medlemmene som benytter seg av Rusfri Diil sine produkter. Dette begrunnes med at skoledagboken,

nettsiden og magasinet har informasjon som kan gi leserne/brukerne ny kunnskap. Imidlertid er det en del medlemmer som ikke benytter seg av Rusfri Diil sine produkter i det hele tatt. Dette vil naturlig nok være en barriere for at medlemmene skal få ny kunnskap om rusmidler.

Med utgangspunkt i resultatene støtter studien delvis opp om hypotesene H4A og H4B. Rapporten inkluderer senere flere resultater som belyser hypotese H4B.

I Tabell 7 finner en resultater fra ulike utsagn der medlemmene har angitt i hvilken grad de tror Rusfri Diil har påvirket dem. Se også spørsmål 37 i vedlegg x for en fullstendig oversikt over hvilke utsagn respondentene tok stilling til.

Tabell 7. Utsagn om hvordan Rusfri Diil har påvirkning på sine medlemmer

	Verken				
	Helt uenig	Delvis uenig	enig eller enig	Delvis enig	Helt enig
Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri	26,2%	10,5%	28,6%	20,9%	14%
Medlemskapet i Rusfri Diil har gitt meg flere gode argumenter for å si nei	27,2%	10,0%	26,1%	20,8%	16%
Jeg hadde ikke brukt rusmidler selv om jeg ikke var med i Rusfri Diil	15,5%	3,8%	11,8%	7,4%	61%
Jeg tviler på at jeg klarer å holde løftet om å være rusfri	59,2%	9,7%	10,8%	7,1%	13%
Jeg har fått mange venner gjennom Rusfri Diil	61,9%	10,9%	17,5%	5,5%	4,1%
Jeg kommer nok til å drikke alkohol etter at avtalen med Rusfri Diil er gått ut	44,2%	11,1%	21,5%	7,5%	16%

På utsagnet ”Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri” er det bred spredning på skalaen. Over en tredjedel (35 prosent) er helt eller delvis enige i utsagnet, mens 37 prosent er delvis eller helt uenige i utsagnet. En andel på 29 prosent er verken enige eller uenige. Litt over en tredjedel mener med andre ord at Rusfri Diil har påvirket dem slik at det er blitt lettere å være rusfrie.

Medlemmene ble også spurt om utsagnet ”medlemskapet i Rusfri Diil har gitt meg flere gode argumenter for å si nei takk til alkohol”. Til sammen 37 prosent er delvis eller helt enige i dette, mens like mange (37 prosent) er delvis eller helt uenige. Igjen viser resultatet at litt i overkant av en tredjedel mener at medlemskapet har påvirket dem i form av at en har flere gode argumenter for å si nei takk til alkohol.

En annen problemstilling er hvorvidt medlemmene hadde latt være å drikke alkohol uavhengig av medlemskapet. Andeler på henholdsvis 62 og 7 prosent er helt eller delvis enige i det. Tilsvarende er 19 prosent delvis eller helt uenige. Resultatene gir en indikasjon om at medlemskapet ikke nødvendigvis bidrar til at ungdom blir eller forblir rusfrie, men heller at medlemskapet er et godt tilbud for de som allerede har bestemt seg for en rusfri tilværelse. Resultatet støttes ved at 55 prosent er delvis eller helt uenige i utsagnet ”jeg kommer nok til å drikke alkohol etter at avtalen med Rusfri Diil er gått ut”. Dette kan tolkes slik at halvparten av medlemmene vil forbli rusfrie uavhengig av medlemskapet.

På utsagnet ”jeg tviler på at jeg klarer å holde løftet om å være rusfri”, var 59 prosent helt uenige i dette, og 10 prosent var delvis uenige. De fleste tror dermed de greier å holde seg til intensjonen om å være rusfri.

De fleste (73 prosent) er uenige i utsagnet ”jeg har fått mange venner gjennom Rusfri Diil. Bare henholdsvis fire og seks prosent er ”helt” eller ”delvis enige” i dette.

Korrelasjoner⁷ mellom spørsmålene (Tabell 22 i vedlegget) viser at det er en sterk sammenheng ($r = .48$) mellom i hvilken grad en har fått mange venner gjennom Rusfri Diil og i hvilken grad Rusfri Diil har gjort medlemmet tryggere på sitt standpunkt om å være rusfri. Dette indikerer at venner og fellesskap om det å ha en rusfri tilværelse ser ut til å ha svært stor betydning for at medlemmene skal bli trygge på standpunktet om å være rusfrie. Dette gjør at Rusfri Diil i enda større grad bør legge til rette for at medlemmer treffer nye venner som også ønsker en rusfri livsstil.

Oppfatninger av skolen

Diilene ble spurt om fire utsagn som gjelder oppfatninger om skolen, hvor tre utsagn var positivt formulert, og et utsagn var negativt formulert. I Tabell 8 kan en lese resultatet.

Tabell 8. Diilernes oppfatninger av skolen

		Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Det er kjedelig på skolen	%	21,1%	35,8%	23,6%	19,4%
Å få gode karakterer er viktig	%	73,7%	20,0%	2,8%	3,6%
Jeg trives på skolen	%	57,9%	27,0%	9,1%	6,0%
Skolen kommer godt med	%	71,9%	20,0%	4,7%	3,4%

Rundt 90 prosent er helt eller litt enige i at de trives på skolen, at skolen kommer godt med og at det å få gode karakterer er viktig. Sammenlikner en svarene på disse spørsmålene med svarene på om det er kjedelig på skolen, er resultatet noe motstridende. En andel på 57 prosent er litt eller helt enige i at det er kjedelig på skolen. Resultatet kan tolkes dit hen at selv om det kan være kjedelig, trives imidlertid de fleste av medlemmene på skolen.

⁷ Korrelasjon måler hvor sterk sammenheng det er mellom to variabler. Et eksempel er at man kan måle hvor sterk sammenheng det er mellom stress og angst. En korrelasjon kommuniserer styrken i sammenhengene mellom to forhold. Korrelasjonskoeffisientene er standardisert innenfor intervallet ± 1 . Jo nærmere korrelasjonskoeffisienten er ± 1 , jo sterkere er sammenhengen mellom to forhold eller variabler. Negativ korrelasjon indikerer en negativ sammenheng mellom variabler og positiv korrelasjon indikerer tilsvarende positiv sammenheng.

Sosialt nettverk

Denne delen omhandler i hvilken grad medlemmene er i et nettverk hvor andre bruker ulike rusmidler. Med nettverk menes i denne sammenheng både foreldre, venner og andre personer som medlemmene kjenner.

Foreldre er en viktig del av medlemmenes nettverk. I undersøkelsen ble Diilerne spurt om hvor ofte foreldre eller andre voksne de bor sammen med drikker alkohol (spørsmål 28). De fleste (38 prosent) svarer ”av og til, men ikke hver måned”. Nest flest (20 prosent) svarer ”1-3 ganger i måneden” og nesten like mange (19 prosent) svarer ”aldri”. En andel på 17 prosent svarer ”hver uke”. Resultatene viser dermed at et flertall av Diilerne bor med voksne som ikke er avholdsfolk.

De fleste medlemmene i Rusfri Diil kjenner noen som bruker en eller annen form for rusmiddel (spørsmål 29) og kun 8 prosent svarer ”nei” på spørsmålet om de kjenner noen som drikker øl. Tilsvarende tall fra evalueringen av KOLON er 4 prosent. Når det gjelder alkohol kjenner færrest til andre som drikker hjemmebrent. I underkant av halvparten av Diilerne kjenner likevel til andre som konsumerer hjemmebrent. De aller fleste, 81 prosent, svarer ”ja” på om de kjenner ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn.

Gjennomgående har Diilere mindre kjennskap til andre i sitt nettverk som benytter rusmiddel, enn tilsvarende resultater fra KOLON evalueringen. Dette gir støtte til hypotesen om at Diilere har et nettverk som i mindre grad benytter rusmidler sammenliknet med nettverket til andre ungdommer⁸.

Mestring og trivsel på skolen

Hvor godt medlemmene liker klassekamerater, i hvilken grad de skulker og hvilke karakterer de får kan regnes som indikatorer på trivsel og mestring i skolesammenheng.

Et solid flertall av Diilerne trives godt sammen med klassekameratene sine. Andeler på henholdsvis 62 og 32 prosent liker klassekameratene sine enten ”svært” og ”nokså godt”. Tilsvarende svarer fire prosent at de liker seg ”nokså dårlig” sammen med klassekameratene og en prosent svarer at de liker seg ”svært dårlig” på tilsvarende spørsmål.

I undersøkelsen ble medlemmene spurt om hvilken karakter de fikk sist gang i fagene norsk skriftlig, matematikk og engelsk (spørsmål 27). Resultatene viser at det er flest som har fått karakterene 4 og 5 i de tre fagene. Svært mange (80 prosent) fikk karakteren 4 eller 5 i norsk skriftlig, mens tilsvarende prosent i fagene matematikk og engelsk er henholdsvis 64 og 75 prosent. Resultatet viser dermed at Diilerne hadde noe dårligere karakter i matematikk enn i de andre to fagene det ble spurt om. Over 90 prosent har karakteren 4 eller bedre i norsk muntlig. I og med at en stor majoritet har

---

⁸ Andre ungdommer refererer i denne undersøkelsen til respondentene fra referansegruppen KOLON.

karakterer bedre enn 3, viser dette at Diilerne i skolesammenheng er en ressurssterk gruppe.

Medlemmene fikk også spørsmål om hvor mange ganger de har skulket skolen en hel dag i løpet av det siste året (spørsmål 25) og hvor godt de liker seg sammen med sine klassekamerater (spørsmål 26). Resultatene her viser at 68 prosent ikke har skulket en eneste dag, 11 prosent har skulket en gang og 14 prosent har skulket mellom to og fire ganger. Om lag 6 prosent har skulket mer enn dette.

De fleste liker seg godt sammen med klassekameratene sine (spørsmål 26). Henholdsvis 62 og 32 prosent er enige i at de trives ”svært godt” eller ”nokså godt” sammen med klassekameratene.

I analysene har vi også sett på sammenheng/korrelasjoner mellom variablene skulking, karakterer og trivsel med klassekamerater. Resultatet viser at større grad av skulking har sammenheng med lavere karakterer i fagene norsk skriftlig, matematikk og engelsk. Sammenheng mellom skulking og trivsel med klassekamerater er mindre tydelig. De som har skulket mer enn fem ganger det siste året har imidlertid noe lavere trivsel med klassekameratene.

Oppsummert viser resultatene dermed at Diilerne er en ressurssterk gruppe med høy mestringsgrad på skolen. Dette gjenspeiler seg ved at et klart flertall har gode karakterer og trives med sine klassekamerater.

Holdninger til rus og avhold

En av hypotesene i evalueringen er at Diilere har andre holdninger til rus enn andre ungdommer. Mer spesifikt antok en i hypotesene at Diilere i større grad vil akseptere at andre ungdommer ikke drikker, er mer skeptiske til at andre drikker alkohol og i større grad enn andre ungdommer er positive til en rusfri livsstil.

Resultatet (spørsmål 38) viser at mindre enn 10 prosent av Diilerne mener det ”stemmer svært godt” at ungdom som ikke drikker er kjedelige, prektige, festbremser og ensomme. Litt under halvparten, 48 prosent, mener det stemmer svært godt at ungdom som ikke drikker er ensomme.

I Tabell 9 sammenliknes resultatene fra KOLON undersøkelsen og fra Rusfri Diil på spørsmål om oppfatning av ungdom som ikke drikker. Blant alternativene som ble gitt i spørreskjemaet er at ungdom som ikke drikker er ”kjedelige” eller ”prektige”.

Tabell 9. Holdninger til ungdom som ikke drikker. Prosent

	Ungdom som ikke drikker...									
	"Stemmer svært godt"		"Stemmer ganske godt"		"Usikker"		"Stemmer ganske dårlig"		"Stemmer svært dårlig"	
	Rusfri Diil	KOLON	Rusfri Diil	KOLON	Rusfri Diil	KOLON	Rusfri Diil	KOLON	Rusfri Diil	KOLON
...er kjedelige	6,1	3	4,8	4,7	10,7	25,4	16,2	19,1	62,3	45,2
...er prektige	9,1	5,7	7,8	11	29,4	42,7	12,9	15	40,8	19,9

Av Tabell 9 kan en lese at det er størst forskjell mellom medlemmer av Rusfri Diil og KOLON i kolonnen ”stemmer svært dårlig”. Diilere er i langt større grad uenige i at ungdom som ikke drikker er kjedelige og prektige. Dette støtter opp om hypotesen om at Diilere i større grad aksepterer at andre ungdommer ikke drikker, enn det andre ungdommer gjør.

I undersøkelsen av Rusfri Diil ble medlemmene spurt om hva de ville gjort om de fikk valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket (spørsmål 39). Hva ville de i så fall velge? Resultatet viser at en overvekt av Diilerne er mer positive til å dra på fest hvor det ikke blir drukket. Henholdsvis 32 og 18 prosent svarer ”ganske sikkert den uten alkohol” og ”antagelig den uten alkohol”. For denne gruppen er det korrekt å hevde at medlemmene er skeptiske til at andre drikker alkohol og at de er positive til en rusfri livsstil. En andel på 37 prosent er nøytrale og svarer ”umulig å si, begge kan være like hyggelige”.

På den annen side er det også noen som heller ville dratt på festen hvor det ble drukket. 8 prosent mener de ”antakelig” ville valgt festen hvor det ble drukket. Når en kontrollerer for alder ser en at den største gruppen av disse er 19-åringene, noe som er naturlig tatt i betraktning at eldre ungdommer i større grad er i nettverk hvor det drikkes alkohol. En fjerdedel av 19-åringene ville ”antagelig” valgt festen hvor det ble drukket. Tilsvarende tall for 16-, 17- og 18-åringene er henholdsvis 12, 11 og 4 prosent. Mindre enn 8 prosent av dem under 16 år ville ”antagelig” valgt festen hvor det ble drukket.

Spørsmålet om hvilke preferanser medlemmene har når det gjelder fest med og uten alkohol, er først og fremst et mål på holdning, men spørsmålet ligger også i ”grenseland” til å måle atferd, etter som det er naturlig at medlemmene tenker tilbake på hvilken type fester de pleier å gå på.

Tabell 10 viser at medlemmene som foretrekker fester hvor det blir drukket er i en risikosone for å drikke alkohol.

Tabell 10. Sammenheng mellom festpreferanse med og uten alkohol, og hvor ofte medlemmene drikker

		Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge?						
			Ganske sikkert den med alkohol	Antakelig den med alkohol	Umulig å si. Begge kan være like hyggelige	Antakelig den uten alkohol	Ganske sikkert den uten alkohol	Total
Hvor ofte drikker du alkohol?	Jeg drikker ikke	Antall	1	5	70	49	64	189
		%	,5%	2,6%	37,0%	25,9%	33,9%	100,0%
	Jeg har bare smakt noen få ganger	Antall	8	9	100	39	38	194
		%	4,1%	4,6%	51,5%	20,1%	19,6%	100,0%
	Av og til, men ikke hver måned	Antall	28	11	51	3	3	96
		%	29,2%	11,5%	53,1%	3,1%	3,1%	100,0%
	Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	Antall	24	8	26	0	0	58
		%	41,4%	13,8%	44,8%	,0%	,0%	100,0%
	Jeg drikker alkohol hver uke	Antall	10	2	4	0	0	16
		%	62,5%	12,5%	25,0%	,0%	,0%	100,0%
	Total	Antall	71	35	251	91	105	553
		%	12,8%	6,3%	45,4%	16,5%	19,0%	100,0%

Resultatene i Tabell 10 viser at det er en sterk negativ sammenheng ($r = -.58$, $p < .01$) mellom større grad av alkoholkonsum og i hvilken grad en foretrekker fest hvor det ikke drikkes alkohol. Resultatet sier imidlertid ikke noe om ”hva som kommer først”. Det vil si om en begynte å drikke fordi en foretrekker fester med alkohol, eller om først begynte å drikke for så i neste omgang foretrekke fester med alkohol.

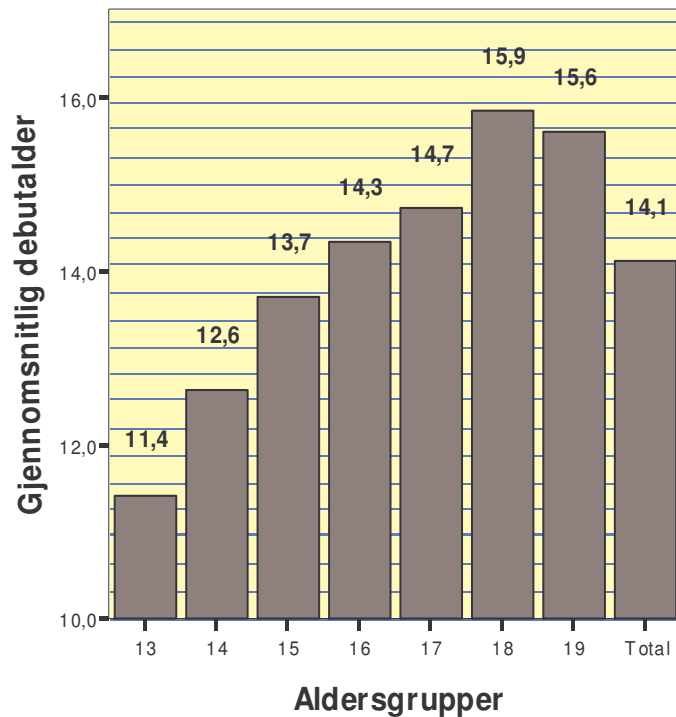
Basert på dette er det uansett rimelig å anta at ungdom som foretrekker fester hvor det drikkes alkohol, er i en risikosone for å begynne å drikke, samt for å normalisere et drikkemønster med alkoholforbruk.

Drikker Diilerne mindre enn referansegruppen og landsgjennomsnittet?

Hovedmålet for Rusfri Diil er å bidra til å heve ungdoms debutalder for bruk av alkohol og andre rusmidler. Spørsmål som omhandler i hvilken grad Rusfri Diil har påvirkning på debutalder for bruk av alkohol og andre rusmidler, må derfor vektlegges i evalueringen. Denne delen omhandler i hvilken grad medlemmene ruser seg og om de ruser seg mindre enn referansegruppen.

Resultatene viser at 49 og 20 prosent svarer henholdsvis ”ja” og ”ja, men bare fram til jeg er 18” på spørsmålet om de kan tenke seg en rusfri livsstil. 13 prosent svarer ”nei” på samme spørsmål og 18 prosent svarer ”vet ikke”.

I undersøkelsen ble medlemmene spurt om de har drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden med Rusfri Diil (Tabell 16). Resultatene viser at 76 prosent ikke har drukket noe som helst i avtaleperioden. Tilsvarende svarer 14 prosent ”ja, flere ganger” og 10 prosent ”ja, men bare én gang”. Medlemmer i aldere 13 til 15 år har i minst grad benyttet rusmidler. Hele 92 prosent av 13-åringene svarer nei på om de har drukket i avtaleperioden, mens tilsvarende tall for 15-åringene er 75 prosent. Figur 3 viser gjennomsnittlig debutalder for medlemmer som har drukket alkohol. Trenden med at eldre medlemmer er mindre lojale til avtalen fortsetter med et unntak, som er 16-åringene. 16-åringene bryter avtalen noe mer enn 17-åringene. 17-åringene er i imidlertid mer enig i at de har brutt avtalen ”ja, flere ganger”, enn 16-åringene. Halvparten av 19-åringene har brutt avtalen flere ganger.

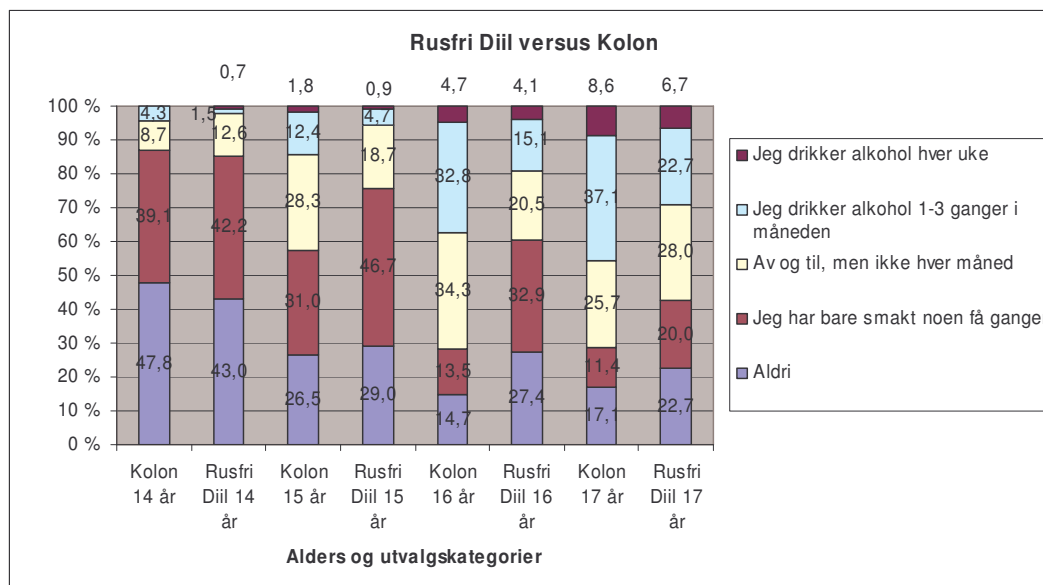

Figur 3. Debutalder for den delen av utvalget som har drukket alkohol

I spørsmål 31 i spørreskjemaet ble medlemmene spurt om hvor ofte de drikker alkohol. En av fem svarer at de ikke drikker, mens omtrent samme antall (22 prosent) bare har smakt noen få ganger. En andel på 11 prosent drikker alkohol av og til, men ikke hver

måned, seks prosent drikker alkohol 1-3 ganger i måneden, mens to prosent drikker hver uke.

Når en tar hensyn til alder i analysene, ser vi en klar tendens til at medlemmene drikker mer for hvert år frem til de er 18 år. I Figur 4 sammenliknes alkoholbruk blant medlemmene i Rusfri Diil og respondentene fra evalueringen av KOLON.

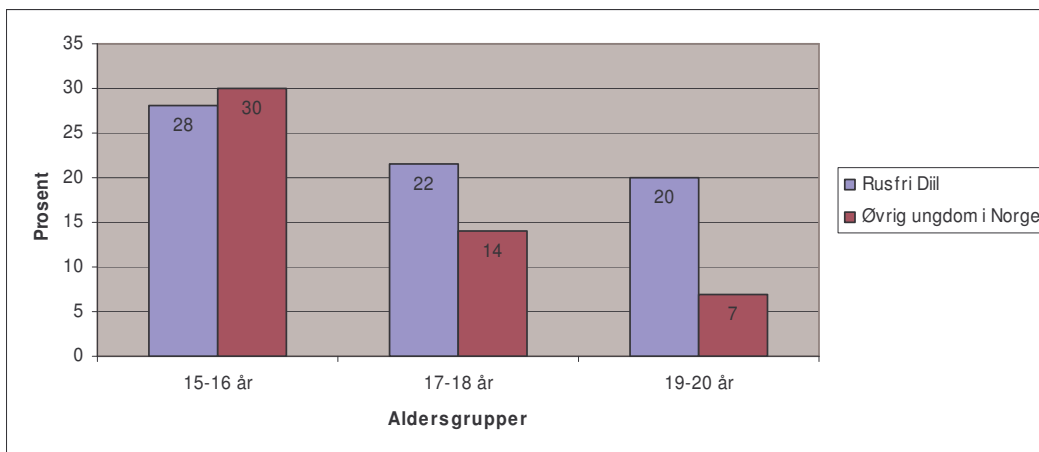

Figur 4. Sammenlikning av alkoholbruk blant medlemmer i Rusfri Diil og deltakere på KOLON-forestillingen

Figur 4 viser at Diilerne drikker mindre alkohol enn referansegruppen KOLON. Resultatet er splittet etter alder for ungdommene fra 14 til 17 år. Det eneste unntaket gjelder for 14-åringene hvor det er færre som svarer de "aldri" drikker blant Diilerne enn for KOLON. Blant 15-, 16- og 17-åringene derimot svarer Diilerne systematisk at de drikker mindre enn KOLON-publikummet. I tillegg er det verdt å merke seg at respondentene fra både KOLON og Rusfri Diil drikker mer desto eldre de blir.

I evalueringen har vi også sammenliknet i hvilken grad medlemmenes har prøvd alkohol sammenliknet med landsgjennomsnittet (basert på data SIRUS⁹). Resultatet vises i Figur 5.

9 SIRUS – Statens institutt for rusmiddelforskning, www.sirus.no

Figur 5. Andel av medlemmene som ikke har prøvd alkohol sammenliknet med landsgjennomsnittet, fordelt etter tre aldersgrupper

Resultatet i Figur 5 viser at medlemmene fra 17-20 i mindre grad har prøvd å drikke alkohol enn øvrig norsk ungdom og derfor har en høyere debutalder enn norsk ungdom generelt. For aldersgruppen 15-16 år er det imidlertid ingen forskjell.

I undersøkelsen av Rusfri Diil ble ungdommene også spurt om de har prøvd ulike rusmidler (spørsmål 30). Når en sammenlikner resultatene med KOLON viser det seg at Diilerne i mindre grad har prøvd både alkohol og andre rusmidler enn respondentene fra KOLON evalueringen. Resultatene støtter dermed hypotesen om at Diilerne drikker mindre enn annen ungdom.

En tverrsnittsundersøkelse kan likevel ikke angi om forskjellen i alkoholkonsum skyldes "effekten" av medlemskapet.

Alkoholenheter

Gjennomsnittlig drakk medlemmene 2,3 alkoholenheter siste gang de drakk (spørsmål 32). Gjennomsnittet fra KOLON var 5,3, men her var ungdommene noe eldre.

Gjennomsnittene fordelt etter alder er som følger (KOLON i parentes): 13 år – 1,1 enheter, 14 år – 1,1 (2,6) enheter, 15 år – 1,5 (6,6) enheter, 16 år – 2,9 (7,8) enheter, 17 år – 5,1 (9,6) enheter, 18 år – 4,8 enheter og 19 år – 4,5 enheter. Eldre Diilere drikker altså både oftere og mer enn yngre Diilere. Resultatet støtter dermed tidligere resultater jf Figur 4) om at eldre ungdom drikker mer. Dette gjelder både for KOLON og Rusfri Diil. I tillegg støtter resultatene tidligere resultater om at Diilerne drikker mindre enn referansegruppen. Diilere som er 14 år drikker under halvparten så mange alkoholenheter som 14-åringer i referansegruppen KOLON.

Resultatene gir dermed støtte til hypotesene om at Diilere har annen rusatferd enn andre ungdommer og at Diilere har senere drikkebut enn andre ungdommer. Hypotesen om at Diilere er rusfrie, eller så godt som rusfrie får bare delvis støtte etter som 8 prosent drikker alkohol 1-3 ganger i måneden eller hver uke.

Appellerer Rusfri Diil til en bestemt gruppe ungdom som ønsker å være rusfrie?

En av hypotesene i undersøkelsen er at Rusfri Diil appellerer til en bestemt gruppe ungdommer som ønsker å være rusfrie. Undersøkelsen gir svar på denne hypotesen i form av at medlemmene svarte på ulike alternativ om hvorfor de ble medlem i Rusfri Diil. Tabell 11 viser resultatet på disse utsagnene.

Tabell 11. Hvor viktig var hvert av alternativene nedenfor for at du ble medlem i Rusfri Diil?

		Veldig viktig	Litt viktig	Både og	Lite viktig	Ikke viktig i det hele	
						tatt	Ikke relevant
Ønske om å være rusfri	Antall	502	170	114	47	25	43
	%	55,7%	18,9%	12,7%	5,2%	2,8%	4,8%
Ønske om å komme i kontakt med andre som ville være rusfrie	Antall	151	194	187	157	93	119
	%	16,8%	21,5%	20,8%	17,4%	10,3%	13,2%
Venner som var med	Antall	127	147	164	158	136	169
	%	14,1%	16,3%	18,2%	17,5%	15,1%	18,8%
Avtale med foreldre/voksne du bor sammen med	Antall	110	131	113	131	169	247
	%	12,2%	14,5%	12,5%	14,5%	18,8%	27,4%
Oppfordring fra lærer/skolen	Antall	82	113	125	129	185	267
	%	9,1%	12,5%	13,9%	14,3%	20,5%	29,6%
For at den som vervet deg skulle få vervepremie	Antall	71	64	83	110	193	380
	%	7,9%	7,1%	9,2%	12,2%	21,4%	42,2%
For å samle Diil Påints til en premie du ønsket deg	Antall	96	118	152	155	161	219
	%	10,7%	13,1%	16,9%	17,2%	17,9%	24,3%

Ønsket om å være rusfri var den desidert viktigste årsaken til at ungdommene ble medlemmer. Hele 56 og 19 prosent mener at det er en henholdsvis ”veldig viktig” og ”litt viktig” årsak.

Den nest viktigste motivasjonsfaktoren var et ønske om å komme i kontakt med andre som ville være rusfrie. Henholdsvis 17 og 22 prosent mener dette er ”veldig viktig” eller ”litt viktig”¹⁰.

Nesten like viktig er det at venner er med, hvor 14 prosent sier at dette er ”veldig viktig” og 16 prosent mener at det er ”litt viktig”. Det å ha en avtale med foreldre/voksne man bor sammen med er også en viktig årsak til medlemskapet. En andel på 12 prosent mener at dette er ”veldig viktig” og 15 prosent mener at det er ”litt viktig”.

¹⁰ Rusfri Diil arbeider med å øke aktivitetsnivået for Diilere i lokallagene rundt omkring i landet. Lokallag i eierorganisasjonene kan søke Rusfri Diil om penger til lokal aktivitet for Diilere. Oppstart for dette er høsten 2005.

En andel på 11 prosent ble medlemmer for å samle Diil Påints til en premie de ønsket seg. Av de som har svart mener 11 prosent at dette er en "veldig viktig" grunn og 13 prosent mener det er en "litt viktig" grunn for medlemskap.

På alternativet "oppfordring fra lærer/skolen" svarer 22 prosent at dette er "veldig viktig" eller "litt viktig". Tilsvarende andel på utsagnet: "for at den som vervet deg skulle få vervepremie", er 15 prosent.

Det at ønsket om å være rusfri er den desidert viktigste årsaken til at ungdommene blir medlemmer gir støtte til hypotesen om at Rusfri Diil appellerer til en bestemt gruppe ungdom som i utgangspunktet ønsker å være rusfrie. Resultatene indikerer at en stor andel ungdommer ønsker å være rusfrie, og at det således er viktig at Rusfri Diil gjennom sitt tilbud forsterker og støtter slike holdninger, om målsetningen om å heve ungdoms debutalder skal nås. I tillegg får hypotesen "Diilerne er blitt medlemmer fordi Rusfri Diil passer deres livsstil" støtte gjennom resultatet.

Diskusjon

I forkant av evalueringen ble sju hovedhypoteser utviklet. Disse omhandler blant annet følgende tema: Rusfri Diil sin påvirkning, Rusfri Diil sine produkter, Rusfri Diil sin appell til ungdommene, holdninger til rus, rusatferd, nettverk, sosiale fellesskap/normer og aspekt ved det å være rusfri. Resultatene viser at alle hypotesene til en viss grad har fått støtte i undersøkelsen. Diskusjonen vil her dekke alle de syv temaene som hypotesene omhandler.

Rusfri Diil sine produkter

Rusfri Diil har flere produkter. For å vurdere i hvilken grad produktene har bidratt til holdningsendring kan vi analysere produktene som stimulus i tråd med kognitiv respons analyse.

En av stimulusene i kognitiv responsanalyse er kommunikators troverdighet, erfaring og tiltrekningskraft. Rusfri Diil må i denne sammenheng ses på som kommunikator, hvor kommunikasjonskanalene er produktene til Rusfri Diil. De første kriteriene for at Rusfri Diil skal fungere som kommunikator er at medlemmene finner ut av tilbudet samt benytter seg av produktene.

De tre viktigste kildene for første gangs informasjon om Rusfri Diil er skoledagboken (41 prosent), det at læreren fortalte om det (22 prosent) og venner (20 prosent). Magazin Big Diil, Internet og mor og/eller far er det få som oppgir som informasjonskilde. Dette viser hva som har hatt størst effekt som rekrutteringskilde, og hva som har betydd mindre.

Resultatene viser at 20 og 22 prosent av henholdsvis 13 og 14 gamle medlemmer bruker skoledagboken hver uke (Tabell 13), mens 28 og 23 prosent av henholdsvis 13 og 14 år gamle medlemmer bruker skoledagboken hver måned. 52 prosent leser hver utgave av Magazin Big Diil. Omtrent 14 prosent bruker nettsiden www.diil.no minimum flere ganger hver måned. Bruken av produktene vitner om at disse har en viss tiltrekningskraft og som igjen er et godt utgangspunkt for å skape refleksjon om rusbruk og deretter holdningsendring. En andel på 36 prosent er enig i at nettsiden er oppdatert på tema som de anser som viktige. Dette er også et signal om at produktene har tiltrekningskraft for en drøy tredjedel av respondentene.

Via formidling av budskap gjennom flere produkter tilfredsstillter Rusfri Diil også kravet om repetisjon av budskap, som er en komponent i kognitiv respons analyse. Resultatene gir heller ikke grunn for å påstå at det ikke er kvalitet på Rusfri Diil sine beskjeder og sin informasjon om rus. En generell anbefaling er at Rusfri Diil ikke overdriver lengde og kompleksitet i sine budskap. Når det gjelder kompleksitet og lengde på budskapet er det vanskelig å si noe bastant i forhold til produktene. Tolkningen av resultatet gir imidlertid ikke noe støtte til at budskapet i produktene oppleves som for komplisert eller for langt.

Det er svakt positive og signifikante resultater i forhold til om rusfrihet er en viktig grunn for å bli medlem og i hvilken grad medlemmene benytter seg av og er positive til produktene. Dette gjenspeiler at involvering omkring det å være rusfri har betydning for

bruk av produktene. Et viktig tiltak er derfor å jobbe ytterligere med å skape involvering om budskapet blant medlemmene.

Påvirkning, avtalen om å være rusfri og sosialt nettverk

En av hovedhypotesene i studien er at Rusfri Diil gjennom sine produkter har påvirket sine medlemmer. En form for påvirkning er gjennom formidling av kunnskap om rus. Tidligere ble det vist til at en tredjedel av respondentene bruker skoledagboken hver måned eller hver uke, om lag halvparten leser Magazin Big Diil hver utgave, og over halvparten er inne på nettsiden av og til. Brukerne av disse produktene vil til en viss grad sannsynligvis få med ny kunnskap.

Mer enn to tredjedeler (69 prosent) av medlemmene mener de ikke hadde brukt rusmidler selv om de ikke hadde vært med i Rusfri Diil. Denne gruppen har sannsynligvis ikke endret sitt standpunkt om å være rusfrie, men resultatet viser likevel at en andel av disse er blitt tryggere på standpunktet om å la være å drikke alkohol. Det er likevel rimelig å anta at avtalen for denne gruppen til en viss grad har virket forpliktende for medlemmene. I så måte kan avtalen ha gitt en form for påvirkning.

Løftet om å være rusfri er et viktig virkemiddel for å heve debutalderen for alkoholkonsum. Så mange som 69 prosent er "helt" eller "delvis uenig" i utsagnet "jeg tviler på at jeg klarer løftet om å være rusfrie". Resultatet viser videre at dette utsagnet er sterkt korrelert med utsagnene "jeg kommer nok til å drikke alkohol etter at avtalen med Rusfri Diil er godt ut" (.62), "jeg hadde ikke brukt rusmidler selv om jeg ikke var med i Rusfri Diil" (- .48) og "det er bare gøy på fester der det er lov å drikke alkohol" (.50).

Resultatet viser dermed at forpliktelsen til avtalen om å være rusfri er større blant dem som allerede hadde bestemt seg for å være rusfrie før de ble medlem av Rusfri Diil. De som ikke hadde bestemt seg for å være rusfri før avtalen om Rusfri Diil har dermed ikke greid å motivere seg like mye til å holde avtalen som dem som allerede hadde bestemt seg for å være rusfrie. Medlemmene som er usikre på om de greier å holde avtalen er også i større grad enig i at de kommer til å drikke alkohol etter at avtalen med Rusfri Diil er gått ut. Resultatet gir dermed støtte til at større lojalitet om avtalen bidrar til å redusere alkoholbruk. Likeledes kan resultatet tolkes dit hen at avtalen vil ha mindre effekt om ikke medlemmet er forpliktet til, og er lojal mot, avtalen. I så måte er det viktig at ikke avtalen bare underskrives uten reelt ansvar, men også at avtalen virker forpliktende og fungerer som en såkalt "psykologisk kontrakt".

Teorien om planlagt atferd vektlegger også en form for selvtillit, kalt subjektiv mestringstro. Subjektiv mestringstro omhandler individets tiltro til egne muligheter for å håndtere oppgaver og oppsatte mål, som for eksempel å la være å drikke alkohol. I så måte er det relevant om å spørre seg om Diilene mener at Rusfri Diil har styrket deres subjektive mestringstro til å la være å drikke? Litt i overkant av en tredjedel mener Rusfri Diil har gjort dem tryggere på standpunktet om å være rusfri og at de har fått flere gode argumenter for å si nei takk til alkohol. 65 prosent greier og stå i mot tilbud om alkohol på fest og si nei takk. Derimot svarer 19 prosent ja takk på det på samme tilbudet. Svarene reflekterer sannsynligvis en kombinasjon av subjektiv mestringstro og holdninger når det gjelder rusbruk. Resultatet viser og en svak men signifikant

korrelasjon mellom hvor vanskelig det er å la være å drikke alkohol på fest der andre drikker og hvor ofte en selv drikker (.13). Summen av resultatene støtter dermed at den subjektive mestringstroen ("i hvilken grad en tror en kan la være å drikke") har sammenheng med et lavere alkoholkonsum.

Rusfri Diil bør jobbe med å bygge opp medlemmenes subjektive mestringstro slik at de tror at de kan holde seg rusfrie, og dermed stå i mot press fra omgivelsene. Dette kan imidlertid være et krevende tiltak etter som en slik oppbygging i stor grad krever trening, gjennom for eksempel rollespill, hvor ungdommene selv deltar. Et slikt tiltak må dermed sannsynligvis koordineres med andre rusforebyggende tiltak utover Rusfri Diil.

I følge teorien om planlagt atferd bidrar avtalen om å være rusfri til utvikling av subjektive normer. Dersom den subjektive normen "å holde løftet" oppleves forpliktende vil rusfri atferd prioriteres fremfor "fristelser" om rus. I så måte er det positivt at hele 75 prosent svarer "nei" på utsagnet om de har drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden med Rusfri Diil. Dette gir støtte til at avtalen i stor grad kan virke motiverende til, og forsterke rusfri atferd.

Dersom Rusfri Diil skal nå sin målsetning om å heve debutalderen er det et viktig kriterium at ungdommene er blitt tryggere på sitt standpunkt om å være rusfri. Et slikt standpunkt gjenspeiler en veldig viktig holdning som en kan tenke seg har sammenheng med rusfri atferd (jf. teorien om planlagt atferd). En andel på 37 prosent er helt eller delvis enig i utsagnet "Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri". Resultatet støtter dermed at medlemskapet har skapt en holdningsendring hos i overkant av en tredjedel av medlemmene. Selv om det er et forbedringspotensial er dette likevel et positivt resultat.

I tråd med hypotesen viste resultatet at det benyttes lavere grad av rusmidler i Diilernes nettverk. Dette bidrar muligens til at Diilene er noe mindre utsatt for normer i retning av drikkepress. I følge teorien om planlagt atferd gjør individet vurderinger i forhold til hva viktige referenter tenker om den alternative atferden. Disse viktige referentene vil vi i stor grad finne i medlemmenes sosiale nettverk. I hvilken grad medlemmene har venner som er rusfrie er nærmest avgjørende for at medlemmene selv skal kunne fortsette å være rusfrie. I motsatt fall kan en tenke seg at medlemmene enten faller utenfor det sosiale fellesskap, eller over tid vil gi etter for normer blant nære venner om å drikke. Et svært viktig spørsmål er derfor hvorvidt Rusfri Diil bidrar til fellesskapet om det å være rusfri, samt at medlemmene utvikler vennskap med andre medlemmer som også er rusfrie.

Teorien om planlagt atferd vektlegger vurderingene av hva viktige referenter tenker. Resultatene indikerer at det å *skape sosiale fellesskap som verdsetter en rusfri livsstil ser ut til å ha meget stor betydning for at Rusfri Diil skal nå sin målsetning om å heve ungdoms debutalder for alkoholkonsum. Her er forbedringspotensialet stort etter som kun 10 prosent er enig i at de har fått mange venner gjennom Rusfri Diil.* For å nå målet om hevet debutalder er det sannsynligvis viktig at tilbudet om Rusfri Diil koordineres og forsterkes gjennom andre rusfrie tilbud, særlig da med hensyn til å bygge opp rusfrie fellesskap og arenaer i ungdommenes nærmiljø. Dette tror vi blir avgjørende for i hvilken grad ungdom vil utsette sin alkoholdebut. I tillegg er det også viktig å utøve

påvirkning mot andre viktige referansepersoner som lærere, foreldre og andre aktører i frivillige organisasjoner generelt.

Intensjon og atferd

I lys av teorien om planlagt atferd kan avtalen om å være rusfri betraktes som en intensjon om å være rusfri. Intensjonen om å være rusfri påvirkes igjen av holdninger om rus, subjektive normer og atferdskontroll. På tross av at mange forhold påvirker intensjonen å la være å drikke er det derfor et svært godt resultat av 75 prosent svarer "nei" på spørsmålet om de har drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden med Rusfri Diil. Dersom en tenker på all påvirkning medlemmene blir utsatt for (fra nærmiljø, samfunnet etc), må dette anses som et svært godt resultat.

Hypotesene om at Diilere har senere drikke-debut enn andre ungdommer, og de har lavere rusbruk enn andre ungdommer, får støtte i evalueringen. Medlemmene drikker både mindre enn referansegruppen KOLON og landsgjennomsnittet (SIRUS). Resultatet kan likevel ikke si noe om hvor mye mer eller mindre medlemmene hadde drukket om de ikke hadde blitt rekruttert som medlemmer.

Hypotesen om at ungdommene er rusfrie, eller så godt som rusfrie, fikk kun delvis støtte etter som 31 prosent drikker av og til eller oftere. Medlemmene drikker mer for hvert år frem til og med 18 år. Medlemmer som er 19 år gamle drikker noen færre alkoholenheter enn 18-åringene. En forklaring på dette er at 19-åringene muligens er mer bevisst sitt rusfrie standpunkt enn 18-åringene, men det kan og skyldes tradisjoner som russefeiring.

I henhold til teorien om planlagt atferd viser evalueringen at en rekke forhold har sammenheng med lavere alkoholkonsum. Medlemmene med lavest forbruk er preget av stor trygghet i forhold til det å være avholdende allerede før de blir medlemmer. Denne gruppen er i større grad enige i at de ikke hadde brukt rusmidler selv om de ikke hadde vært med i Rusfri Diil og ønsket om å være rusfri er en viktig grunn til at de ble medlemmer (Tabell 21). Resultatet viser dermed at motivasjon og holdninger til det å være rusfri, har en stor betydning for atferd. Dette resultatet er ikke uventet og i tråd med hypotesene.

Resultatene viser at medlemmene grad av etterlevelse av intensjonen om å være rusfri, og det å faktisk være rusfri, påvirkes av en rekke faktorer som påvist i teorien om planlagt atferd. Resultatet støtter også at holdninger påvirker atferd, og at holdninger igjen påvirkes av miljøpåvirkning. For å påvirke atferd og intensjon om å være rusfri, er det derfor viktig at Rusfri Diil bidrar med ny kunnskap til medlemmene, slik at holdninger endres. Kunnskapen må repeteres og Rusfri Diil må profilere seg slik at har tiltrekningskraft hos eksisterende og potensielle nye medlemmer.

Konklusjon

Evalueringen viser at en rekke forhold har sammenheng med høyere alkoholkonsum. I listen under er ulike medlemsgrupper skilt ut hvor Rusfri Diil har et særlig forbedringspotensial. Punkt 4 – 11 er basert på resultatene fra undersøkelsen sett i lys av kognitiv responsteori eller teorien om planlagt atferd.

1. Gutter generelt (70 prosent av medlemmene er jenter).
2. Eldre medlemmer.
3. Medlemmer med lavere mestring på skolen (for eksempel som har lavere karakterer eller skulker mer).
4. Medlemmer med lav subjektiv mestringstro (for eksempel til å la være å drikke alkohol generelt eller på fest).
5. Medlemmer som mener at de bor på steder der fest og alkohol hører sammen (jf normative antagelser påvirker subjektive normer).
6. Medlemmer som i mindre grad har regler hjemme om å ikke drikke alkohol (jf signifikante referenter).
7. Medlemmer som ikke får venner gjennom Rusfri Diil eller andre rustiltak (jf sosiale fellesskap skaper subjektive normer).
8. Medlemmer som i utgangspunktet er mindre bevisste og involverte (jf holdninger og "lytternes" involvering) om det å være rusfrie før de blir medlemmer.
9. Medlemmer og andre som ikke mener Rusfri Diil har tiltrekningskraft i sin nåværende form (jf. kommunikators tiltrekningskraft).
10. Medlemmer og andre som ikke benytter seg tilstrekkelig av Rusfri Diil sine produkter (jf. repetisjon som grunnlag for holdningsendring).
11. Medlemmer og andre som utforsker det ukjente og som søker spenning i rus (jf individuelle forskjeller).

Punktene over bør betraktes som utfordringer Rusfri Diil kan strekke seg etter. Den mest opplagte utfordringen er å nå ungdom som i utgangspunktet ikke har et bevisst forhold til om de ønsker å være rusfrie. Disse ungdommene må Rusfri Diil særlig jobbe med for å motivere. Påvirkningen må sannsynligvis skje både på et psykologisk og sosialt nivå. Den sosiale påvirkningen er for eksempel integrering i rusfrie nettverk/fellesskap, og at viktige referenter ikke utøver drikkepress, men heller formidler avholdsrie normer. Det å integrere medlemmene i rusfrie fellesskap er en stor jobb som må koordineres og forsterkes med andre avholdstiltak. Den psykologiske endringen består både i å endre holdninger, subjektive normer, samt øke atferdskontroll. Mestring på skolen vil også ha betydning for dette.

Resultatene indikerer også at en kan skille mellom to medlemsgrupper som er inne i en *positiv* eller *negativ* sirkel. Medlemmene i den *positive* sirkelen klarer å holde seg unna

rus og mestrer å holde på standpunktet om å være rusfrie. Utgangspunktet for gruppen i den positive sirkelen er at de i stor grad er bevisst på eget standpunkt om å være rusfri før de blir medlemmer. Gjennom medlemskapet har de blitt tryggere på eget standpunkt om å være rusfrie, særlig dersom de gjennom medlemskapet har fått nye venner. Videre blir disse medlemmene i mindre grad utsatt for drikkepress enn andre ungdommer, fordi de er i sosiale nettverk hvor det drikker mindre alkohol. De benytter seg også i større grad av produktene til Rusfri Diil og får mer kunnskap om skadevirkninger av rusmidler. Summen av disse forholdene har bidratt til å gjøre det lettere å være rusfri.

Medlemmene i den *negative* sirkelen er i større grad ubevisste om hvorfor de ble medlemmer. Årsaken til medlemskapet er i større grad tilfeldig motivert, for eksempel for å få vervepremier. Medlemmene i den negative sirkelen preges i større grad av at de har noe dårligere mestring på skolen, for eksempel i form av dårligere karakterer og mer skulking. Sannsynligvis betrakter denne gruppen i større grad rusmidler som noe spennende, versus medlemmene i den positive sirkelen. Videre har medlemmene i den negative sirkelen ikke fått nye venner gjennom Rusfri Diil, og de benytter seg i mindre grad av Rusfri Diil sine produkter. Dette gjør at de ikke blir inkludert i sosiale, rusfrie fellesskap, endrer holdninger eller får ny kunnskap om skadevirkninger av rusmidler. De øker heller ikke sin subjektive mestringstro med hensyn til det å være rusfri. Dette gjør at denne gruppen blir mindre motstandsdyktige til å stå i mot drikkepress på fest. Slik kan en tenke seg at disse forholdene har bidratt til at Rusfri Diil ikke har påvirket medlemmene i den negative sirkelen til mindre grad av rusbruk.

Et sentralt spørsmål i evalueringen av Rusfri Diil er hvor store effekter en skal kunne forvente, særlig tatt i betraktning i at tilbudet anses som et primærforebyggende tiltak. Resultatene viser at 35 prosent er helt eller delvis enig i at Rusfri Diil har gjort dem tryggere i sitt standpunkt om å være rusfri. Dette kan både tolkes som et positivt og negativt resultat i og med at denne andelen ikke er større. Vi velger likevel å tolke dette som et positivt resultat etter som kognitiv respons analyse illustrerer at en rekke stimulus er med å påvirke holdninger. I tillegg må en ta i betraktning at sannsynligheten for alkoholkonsum øker med høyere alder. Derfor er det særlig positivt at 35 prosent av medlemmene er blitt tryggere på sitt standpunkt, samtidig som de er blitt eldre etter vervetidspunktet. Det er naturligvis også positivt at medlemmene drikker mindre enn annen norsk ungdom og referansegruppen KOLON. Men det er også tråd med hypotesene og forventninger i forkant av undersøkelsen av medlemmene hadde et lavere alkoholkonsum.

De fleste forebyggingsprosjekter er svært bevisste på at de ikke skal drive med "alt". Tatt ressurser i betraktning verken kan eller skal en ikke forvente at Rusfri Diil skal drive sekundærforebygging, om ikke interne målsetninger og kriterier endres. Forebyggingsfeltet ligger i skjæringspunktet mellom mange fagfelt, og det er derfor viktig å unngå å gjøre hensikten med ethvert prosjekt til altomfattende forebygging. Da vil ingen oppnå spesielt positive resultater. En skal likevel ikke utelukke at det kan være strategisk smart av Rusfri Diil å samarbeide med andre sekundærforebyggende tiltak, for å påvirke til redusert rusbruk blant norsk ungdom.

Evalueringen er designet slik at det kan gjennomføres en tilvarende spørreundersøkelse ved senere anledninger¹¹. Nåværende evaluering gir dermed en mulighet for at man ved en senere anledning kan evaluere de områdene der Rusfri Diil har forbedringspotensial med mange av de samme utsagnene i spørreskjemaet, i tillegg til en mer generell evaluering. Denne muligheten er viktig etter som rapporten bygger på data som er innhentet på et tidspunkt som ligger tilbake i tid, og at den sånn sett må ses på som en rapport for prosjektet *før* overdragelsen til Juvente. Det er allerede planlagt en fase II evaluering av prosjektet høsten 2005. Den vil kunne si noe om endringene som innføres utover høsten påvirker prosjektets resultateffektivitet. Denne evalueringsrapporten er derfor ikke representativ for endringer som er gjort etter datainnsamlingen ble innhentet i forbindelse med evalueringen. Rapporten kan derfor heller ikke naturligvis bedømme resultatene på disse endringene.

---

11 En forskningsdesign som kalles tidsdesign.

Referanser

Ajzen, I. (1987). Attitudes, traits, and actions: Dispositional prediction of behavior in personality and social psychology. I L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 20, s. 1-64). San Diego, CA: Academic Press.

Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 665-683.

Ajzen, I. & Driver, B. L. (1992). Applications of the theory of planned behavior to leisure choice. *Journal of Leisure Research*, 24, 207- 224.

Audestad, R., Bergerud, C. H., & Pedersen, H. (2004). Føre var rapport, rustrender i Oslo. *Føre Var nr. 2*.

Befring, O., og Allred, K. (2005). *Rusforebygging fra scenekanten – en evaluering av KOLON teaterstykket “Høyt henger de...og søte er de!”*. Rapport RF – 2005/095.

Darnell, F. and A. Hoem (1996). *Taken to extremes : education in the Far North*. Oslo, Scandinavian University Press.

Fiske, S. T. & Taylor, S. E. (1991). *Social Cognition – Second Edition*. McGraw-Hill International Editions.

Fekjær, H. O. (2004). *Rus: bruk, motiver, skader, behandling, forebygging, historie*. Oslo, Gyldendal akademisk.

NOU 2003: 4. *Forskning på rusmiddelfeltet – En oppsummering av kunnskap om effekt av tiltak*. Statens forvaltningstjeneste.

Pettersen, W. (1998). *Bittersøtt – ungdom, sosialisering og rusmidler*. Universitetsforlaget.

Taylor, S. & Todd, P. (1995). Decomposition and crossover effects in the theory of planned behavior: A study of consumer adoption intentions. *International Journal of Research in Marketing*, 12, 137-156.

www.alkokutt.no/nyheter2/021100.shtml

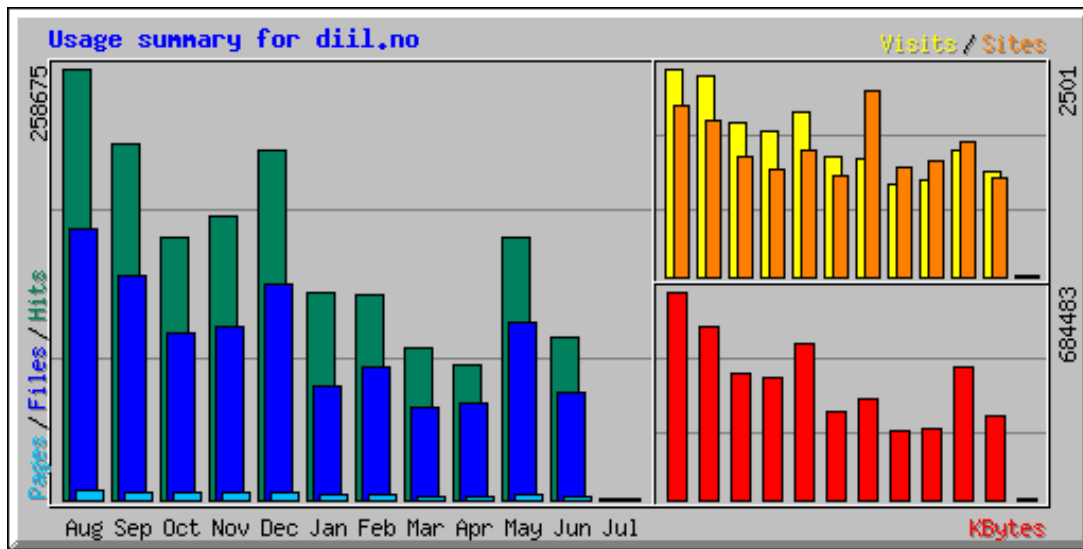
www.sirus.no

Vedlegg A: Tabeller og figurer

Tabell 12: Summering etter måned fra Diil.no

Summering etter måned										
Month	Daily Avg				Monthly Totals					
	Hits	Files	Pages	Visits	Sites	KBytes	Visits	Pages	Files	Hits
Oct 2004	5356	3428	133	61	1173	343384	1476	3202	82295	128544
Sep 2004	7114	4461	169	80	1869	568469	2407	5088	133851	213434
Aug 2004	8344	5238	176	80	2045	684483	2501	5480	162407	258675
Jul 2004	2982	1890	71	33	893	265950	1025	2220	58603	92456
Jun 2004	3371	2203	73	37	816	279972	1111	2196	66118	101148
May 2004	3541	2048	84	40	920	268454	1244	2622	63493	109794
Apr 2004	3326	1943	79	36	803	238245	1109	2385	58306	99790
Mar 2004	4658	2714	113	48	1081	339359	1501	3511	84137	144406
Feb 2004	3711	2188	82	35	753	250470	1018	2402	63467	107637
Jan 2004	3587	1918	86	39	898	250499	1238	2695	59465	111220
Dec 2003	5596	3181	111	49	1065	401923	1527	3458	98633	173480
Nov 2003	5104	2743	102	44	944	369041	1333	3071	82295	153139
Total						4260249	17490	38330	1013070	1693723

Figur 6: Brukerinformasjon fra www.diil.no

Tabell 13. Bruker du skoledagboken til Rusfri Diil?

		Alder							Total
		13	14	15	16	17	18	19	
Ja, flere ganger hver uke	Antall	37	54	24	9	9	1	2	136
	Prosent	27,2%	39,7%	17,6%	6,6%	6,6%	,7%	1,5%	100,0%
	% within Alder	20,0%	22,4%	14,5%	8,7%	8,3%	1,9%	5,9%	15,3%
Ja, flere ganger hver måned	Antall	52	55	30	7	3	2	1	150
	Prosent	34,7%	36,7%	20,0%	4,7%	2,0%	1,3%	,7%	100,0%
	% within Alder	28,1%	22,8%	18,2%	6,7%	2,8%	3,8%	2,9%	16,8%
Nei	Antall	96	132	111	88	97	50	31	605
	Prosent	15,9%	21,8%	18,3%	14,5%	16,0%	8,3%	5,1%	100,0%
	% within Alder	51,9%	54,8%	67,3%	84,6%	89,0%	94,3%	91,2%	67,9%
Total	Antall	185	241	165	104	109	53	34	891
	Prosent	20,8%	27,0%	18,5%	11,7%	12,2%	5,9%	3,8%	100,0%
	% within Alder	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 14. Hva synes du om skoledagboken? Skoledagboka til Rusfri Diil er tøff

		Alder						Total	
		13	14	15	16	17	18	19	
Helt uenig	Antall	11	24	17	14	22	11	4	103
	Prosent	10,7%	23,3%	16,5%	13,6%	21,4%	10,7%	3,9%	100,0%
	% within Alder	5,9%	10,0%	10,3%	13,5%	20,2%	20,8%	11,8%	11,6%
Litt uenig	Antall	11	13	11	4	7	1	0	47
	Prosent	23,4%	27,7%	23,4%	8,5%	14,9%	2,1%	,0%	100,0%
	% within Alder	5,9%	5,4%	6,7%	3,8%	6,4%	1,9%	,0%	5,3%
Både og	Antall	41	76	61	46	55	33	22	334
	Prosent	12,3%	22,8%	18,3%	13,8%	16,5%	9,9%	6,6%	100,0%
	% within Alder	22,2%	31,5%	37,0%	44,2%	50,5%	62,3%	64,7%	37,5%
Litt enig	Antall	61	60	36	25	9	5	5	201
	Prosent	30,3%	29,9%	17,9%	12,4%	4,5%	2,5%	2,5%	100,0%
	% within Alder	33,0%	24,9%	21,8%	24,0%	8,3%	9,4%	14,7%	22,6%
Helt enig	Antall	61	68	40	15	16	3	3	206
	Prosent	29,6%	33,0%	19,4%	7,3%	7,8%	1,5%	1,5%	100,0%
	% within Alder	33,0%	28,2%	24,2%	14,4%	14,7%	5,7%	8,8%	23,1%
Total	Antall	185	241	165	104	109	53	34	891
	Prosent	20,8%	27,0%	18,5%	11,7%	12,2%	5,9%	3,8%	100,0%
	% within Alder	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 15. Hva synes du om skoledagboken? Skoledagboken er nyttig i det daglige arbeidet

		Alder							Total
		13	14	15	16	17	18	19	
Helt uenig	Antall	29	40	31	21	25	13	5	164
	Prosent	17,7%	24,4%	18,9%	12,8%	15,2%	7,9%	3,0%	100,0%
	Prosent	15,7%	16,6%	18,8%	20,2%	22,9%	24,5%	14,7%	18,4%
Litt uenig	Antall	29	31	29	8	10	0	2	109
	Prosent	26,6%	28,4%	26,6%	7,3%	9,2%	,0%	1,8%	100,0%
	Prosent	15,7%	12,9%	17,6%	7,7%	9,2%	,0%	5,9%	12,2%
Både og	Antall	53	80	56	36	45	30	16	316
	Prosent	16,8%	25,3%	17,7%	11,4%	14,2%	9,5%	5,1%	100,0%
	Prosent	28,6%	33,2%	33,9%	34,6%	41,3%	56,6%	47,1%	35,5%
Litt enig	Antall	37	45	21	22	12	7	5	149
	Prosent	24,8%	30,2%	14,1%	14,8%	8,1%	4,7%	3,4%	100,0%
	Prosent	20,0%	18,7%	12,7%	21,2%	11,0%	13,2%	14,7%	16,7%
Helt enig	Antall	37	45	28	17	17	3	6	153
	Prosent	24,2%	29,4%	18,3%	11,1%	11,1%	2,0%	3,9%	100,0%
	Prosent	20,0%	18,7%	17,0%	16,3%	15,6%	5,7%	17,6%	17,2%
Total	Antall	185	241	165	104	109	53	34	891
	Prosent	20,8%	27,0%	18,5%	11,7%	12,2%	5,9%	3,8%	100,0%
	Prosent	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 16. Har du drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden med Rusfri Diil?

		% within Alder			
		Har du drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden i Rusfri Diil?			
		Ja, men bare en gang	Ja, flere ganger	Nei	Total
Alder	13	5,4%	2,7%	91,9%	100,0%
	14	9,1%	3,7%	87,1%	100,0%
	15	13,3%	11,5%	75,2%	100,0%
	16	14,4%	26,0%	59,6%	100,0%
	17	6,4%	31,2%	62,4%	100,0%
	18	22,6%	30,2%	47,2%	100,0%
	19	8,8%	50,0%	41,2%	100,0%
Total		10,2%	14,3%	75,5%	100,0%

Tabell 17. Antall alkoholenheter som ble drukket sist gang medlemmet drakk

		Frekvens	Prosent
Enheter	.00	176	33,8
	1,00	139	26,7
	2,00	29	5,6
	3,00	18	3,5
	4,00	18	3,5
	5,00	30	5,8
	6,00	14	2,7
	7,00	10	1,9
	8,00	9	1,7
	9,00	2	,4
	10,00	75	14,4
	Total	520	100,0
Missing	System	381	
Total		901	

Tabell 18. Alkoholbruk fordelt etter alder. Rusfri Diil

		Hvor ofte drikker du alkohol?					Total	
		Jeg drikker ikke	Jeg har bare smakt noen få ganger	Av og til, men ikke hver måned	Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	Jeg drikker alkohol hver uke		
Alder	13	Antall	49	35	5	6	0	95
		% innen Alder	51,6%	36,8%	5,3%	6,3%	,0%	100,0%
		% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	26,1%	18,0%	5,3%	10,7%	,0%	17,3%
14	Antall	58	57	17	2	1	135	
	% innen Alder	43,0%	42,2%	12,6%	1,5%	,7%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	30,9%	29,4%	17,9%	3,6%	6,7%	24,6%	
15	Antall	31	50	20	5	1	107	
	% innen Alder	29,0%	46,7%	18,7%	4,7%	,9%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	16,5%	25,8%	21,1%	8,9%	6,7%	19,5%	
16	Antall	20	24	15	11	3	73	
	% innen Alder	27,4%	32,9%	20,5%	15,1%	4,1%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	10,6%	12,4%	15,8%	19,6%	20,0%	13,3%	
17	Antall	17	15	21	17	5	75	
	% innen Alder	22,7%	20,0%	28,0%	22,7%	6,7%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	9,0%	7,7%	22,1%	30,4%	33,3%	13,7%	
18	Antall	7	8	12	8	1	36	
	% innen Alder	19,4%	22,2%	33,3%	22,2%	2,8%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	3,7%	4,1%	12,6%	14,3%	6,7%	6,6%	
19	Antall	6	5	5	7	4	27	
	% innen Alder	22,2%	18,5%	18,5%	25,9%	14,8%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	3,2%	2,6%	5,3%	12,5%	26,7%	4,9%	
Total	Antall	188	194	95	56	15	548	
	% innen Alder	34,3%	35,4%	17,3%	10,2%	2,7%	100,0%	
	% innen Hvor ofte drikker du alkohol?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabell 19. Alkoholbruk fordelt etter alder. KOLON

		Hvor ofte drikker du alkohol?						
		Aldri	Jeg har bare smakt noen få ganger	Av og til, men ikke hver måned	Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	Jeg drikker alkohol hver uke	Total	
Alder	14,00	Count	11	9	2	1	0	23
		% within Alder	47,8%	39,1%	8,7%	4,3%	,0%	100,0%
		% within Hvor ofte drikker du alkohol?	11,3%	9,6%	1,3%	,7%	,0%	4,5%
15,00	Count	30	35	32	14	2	113	
		% within Alder	26,5%	31,0%	28,3%	12,4%	1,8%	100,0%
		% within Hvor ofte drikker du alkohol?	30,9%	37,2%	20,0%	10,0%	9,5%	22,1%
16,00	Count	50	46	117	112	16	341	
		% within Alder	14,7%	13,5%	34,3%	32,8%	4,7%	100,0%
		% within Hvor ofte drikker du alkohol?	51,5%	48,9%	73,1%	80,0%	76,2%	66,6%
17,00	Count	6	4	9	13	3	35	
		% within Alder	17,1%	11,4%	25,7%	37,1%	8,6%	100,0%
		% within Hvor ofte drikker du alkohol?	6,2%	4,3%	5,6%	9,3%	14,3%	6,8%
Total	Count	97	94	160	140	21	512	
		% within Alder	18,9%	18,4%	31,3%	27,3%	4,1%	100,0%
		% within Hvor ofte drikker du alkohol?	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabell 20. Sammenheng med hvor ofte medlemmene drikker alkohol og alder.

		Hvor ofte drikker du alkohol?						
		Jeg drikker ikke	Jeg har bare smakt noen få ganger	Av og til, men ikke hver måned	Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden	Jeg drikker alkohol hver uke	Total	
Alder	13	Antall	49	35	5	6	0	95
		%	51,6%	36,8%	5,3%	6,3%	,0%	100,0%
	14	Antall	58	57	17	2	1	135
		%	43,0%	42,2%	12,6%	1,5%	,7%	100,0%
	15	Antall	31	50	20	5	1	107
		%	29,0%	46,7%	18,7%	4,7%	,9%	100,0%
	16	Antall	20	24	15	11	3	73
		%	27,4%	32,9%	20,5%	15,1%	4,1%	100,0%
	17	Antall	17	15	21	17	5	75
		%	22,7%	20,0%	28,0%	22,7%	6,7%	100,0%
	18	Antall	7	8	12	8	1	36
		%	19,4%	22,2%	33,3%	22,2%	2,8%	100,0%
	19	Antall	6	5	5	7	4	27
		%	22,2%	18,5%	18,5%	25,9%	14,8%	100,0%
Total		Antall	188	194	95	56	15	548
		%	34,3%	35,4%	17,3%	10,2%	2,7%	100,0%

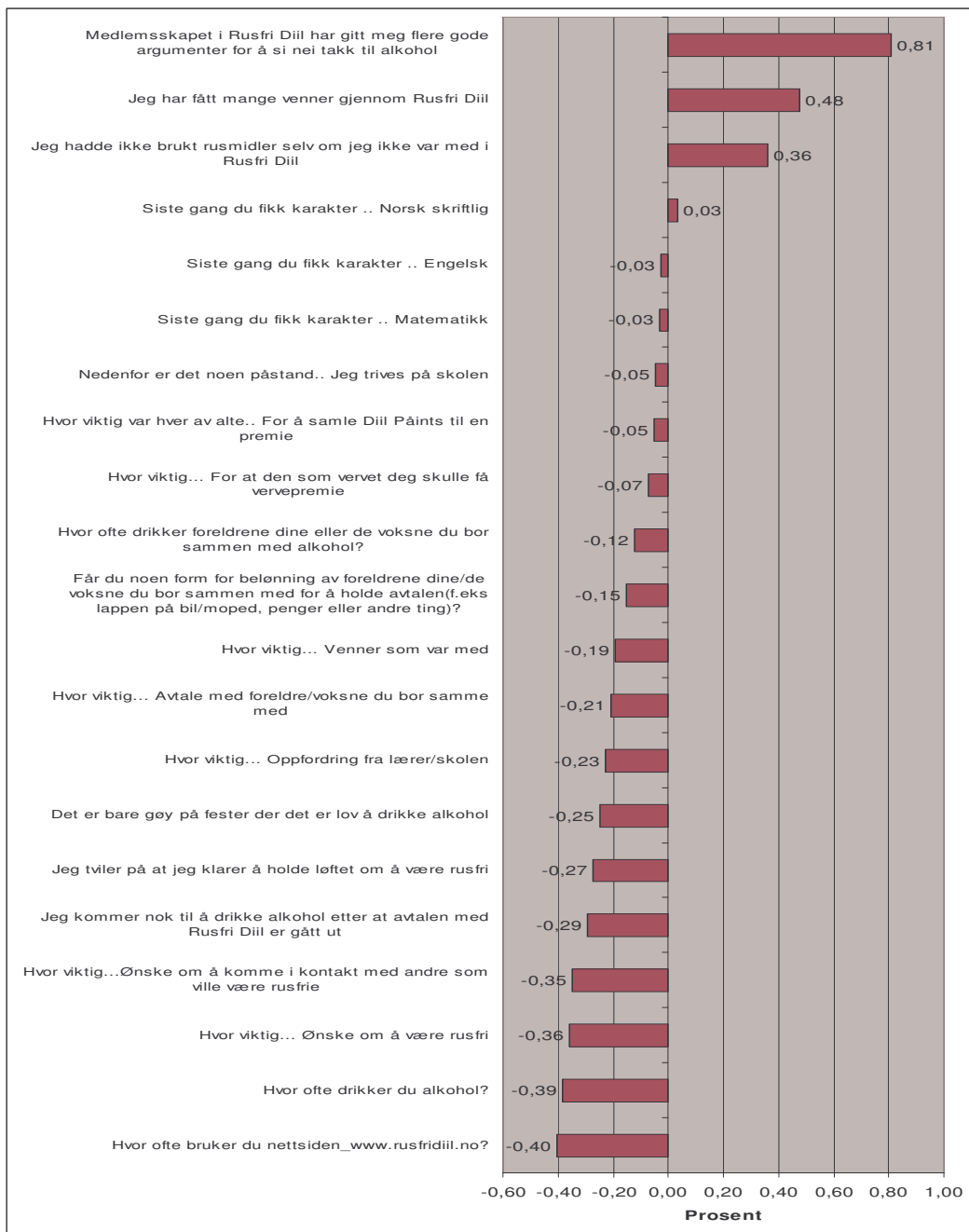
Tabell 21. Korrelasjoner med utsagnet ”hvor ofte drikker du alkohol?”

Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge?	-0,58
Jeg hadde ikke brukt rusmidler selv om jeg ikke var med i Rusfri Diil	-0,50
Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri	-0,39
Medlemsskapet i Rusfri Diil har gitt meg flere gode argumenter for å si nei takk til alkohol	-0,35
Hva synes du om nettsiden_www.. Nettsiden www.diil.no er le..	-0,28
Hva synes du om nettsiden_www.. Nettsiden www.diil.no er op..	-0,26
Hva synes du om nettsiden_www.. Nettsiden www.diil.no er en..	-0,24
Hva synes du om skoledagboka? Skoledagboka til Rusfri Diil 2004..	-0,24
Hvor viktig var hver av alte.. For at den som vervet deg skulle ..	-0,24
Jeg har fått mange venner gjennom Rusfri Diil	-0,21
Siste gang du fikk karakter .. Norsk skriftlig	-0,19
Siste gang du fikk karakter .. Matematikk	-0,13
Siste gang du fikk karakter .. Engelsk	-0,06
Nedenfor er det noen påstand.. Jeg trives på skolen	0,00
Nedenfor er det noen påstand.. Det er kjedelig på skolen	0,00
Hvor viktig var hver av alte.. Venner som var med	0,02
Hvor viktig var hver av alte.. For å samle Diil Påints til en pr..	0,02
Nedenfor er det noen påstand.. Å få gode karakterer er viktig	0,03
Hvor godt liker du deg sammen med klassekameratene dine?	0,03
Får du noen form for belønning av foreldrene dine/de voksne du bor sammen med for å holde avtalen(f.eks lappen på bil/moped, penger eller andre ting)?	0,04
Nedenfor er det noen påstand.. Skolen kommer godt med uansett hv..	0,05
Hvor viktig var hver av alte.. Avtale med foreldre/voksne du bor..	0,09
Hvor viktig var hver av alte.. Oppfordring fra lærer/skolen	0,10
Det er vanskelig å være den eneste som ikke drikker på en fest der de fleste andre drikker	0,12
Bruker du skoledagboken til Rusfri Diil?	0,14
Hvilke regler er det der bor om alkohol?	0,18
Hvor lenge har du vært med i Rusfri Diil?	0,20
Leser du Magazin Big Diil?	0,21
På hjemstedet mitt hører fest og alkohol sammen	0,26
Hvor viktig var hver av alte.. Ønske om å komme i kontakt med an..	0,33
Omtrent hvor mange ganger har du skulket skolen en hel dag i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?	0,37
Hvor ofte bruker du nettsiden_www.diil.no?	0,38
Det er bare gøy på fester der det er lov å drikke alkohol	0,45
Hvor viktig var hver av alte.. Ønske om å være rusfri	0,49
Jeg kommer nok til å drikke alkohol etter at avtalen med Rusfri Diil er gått ut	0,57
Jeg tviler på at jeg klarer å holde løftet om å være rusfri	0,62

* Korrelasjoner høyere enn .08 er sig. på .05 nivå.

** Korrelasjoner høyere enn .11 er sig. på .01 nivå.

Tabell 22. Korrelasjoner med utsagnet ”Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri” (korrelasjoner større enn .10 er sig. på .01 nivå)¹²

12 Begrepene i tabellen er kodet med større grad av enighet for høy skåre med unntak av utsagnene som starter med ”Hvor viktig...” hvor større grad av enighet er lav skåre.

Vedlegg B: Frekvensfordeling på alle spørsmål i spørreundersøkelsen

1	Kjønn	
	Jente	69.9
	Gutt	21.2
2	Alder	
	M:	15.1
3	Hva heter kommunen du bor i?	
		100.0
4	Hvilke voksne bor du sammen med?	
	Mor og far	72.1
	En av foreldrene	17.8
	Fosterforeldre	0.6
	Hybel/Internat	4.4
	Annet boforhold	0.2
	Hvis annet, hvordan:	4.9
5	Bor du sammen med søsken?	
	Nei	22.1
	Ja, bare eldre søsken	19.8
	Ja, bare yngre søsken	41.2
	Ja, både eldre og yngre søsken	17.0

6	Hvilken trosretning føler du deg mest hjemme i?	
	Kristendom	61.4
	Hinduisme	0.7
	Islam	2.6
	Buddhisme	1.1
	Humanetisk	5.4
	Annen	2.4
	Ingen	26.4
7	Hvilke regler er det der bor om alkohol?	
	At jeg overhodet ikke skal drikke alkohol	15.7
	At jeg ikke får lov til å drikke alkohol før jeg er 18 år	51.8
	At jeg får lov til å drikke bare de voksne jeg bor sammen med vet hva jeg drikker	5.6
	At jeg får lov til å drikke bare jeg ikke blir synlig beruset	3.4
	Vet ikke/har ingen regler	19.9
	At jeg kan gjøre som jeg vil	3.7

8	Hvilke organiserte fritidsaktiviteter er du med i?			
		Sjelden eller aldri	1-3 ganger i måneden	Ukentlig eller oftere
	Idrettslag	42.6	10.3	47.1
	Musikk	52.6	14.5	32.9
	Kristen forening	74.4	12.1	13.5
	Humanitær forening (Røde Kors el)	92.1	5.2	2.7
	Kommunal fritidsklubb	73.0	15.4	11.4
	Politisk organisasjon	92.3	5.4	2.1
	4H/ungdomslag/speider	80.0	12.1	7.8
	Miljø/naturvernorganisasjon	92.0	5.9	2.0
	Annet	42.6	20.3	37.1
9	Hvor ofte er du sammen med en eller flere i følgende situasjoner?			
		Sjelden eller aldri	1-3 ganger i måneden	Ukentlig eller oftere
	Fest hjemme hos venner/bekjente	52.9	40.0	7.1
	Dans/diskotek/kafé	41.5	46.2	12.3
	Besøk hjemme hos hverandre	4.8	26.1	69.2
	Møtesteder ute i friluft	35.7	41.4	22.9
	Spillehall/biljard/bowling/datakafé el.l	58.6	31.0	10.4
	Bydelshus/forsamlingshus	78.3	15.1	6.7
	Kjøpesenter	19.0	51.3	29.7

10	Hvor lenge har du vært med i Rusfri Diil?	
	0-3 måneder	13.0
	4-7 måneder	23.6
	8-11 måneder	12.8
	1-2 år	31.0
	3-4 år	14.2
	Lenger enn 4 år	5.4

11	Hvor fikk du høre om Rusfri Diil <u>første gang</u> ?	
	Jeg fikk høre om det av venner	20.2
	Jeg leste om det i skoledagboken	40.7
	Jeg leste om det i Magazin Big Diil	2.2
	Jeg fant det på Internet	3.4
	Læreren fortalte om det	22.4
	Mor og/eller far fortalte om det	0.8
	Hvis annen kilde, skriv her:	10.2

12	Hvor viktig var hver av alternativene nedenfor for at du ble medlem i Rusfri Diil?	Veldig viktig	Litt viktig	Både og	Lite viktig	Ikke viktig i det hele tatt	Ikke relevant	
	Ønske om å være rusfri	55.7	18.9	12.7	5.2	2.8	4.8	1
	Ønske om å komme i kontakt med andre som ville være rusfrie	16.8	21.5	20.8	17.4	10.3	13.2	2
	Venner som var med	14.1	16.3	18.2	17.5	15.1	18.8	3
	Avtale med foreldre/voksne du bor sammen med	12.2	14.5	12.5	14.5	18.8	27.4	4
	Oppfordring fra lærer/skolen	9.1	12.5	13.9	14.3	20.5	29.6	5
	For at den som vervet deg skulle få vervepremie	7.9	7.1	9.2	12.2	21.4	42.2	6
	For å samle Diil Påints til en premie du selv ønsket deg	10.7	13.1	16.9	17.2	17.9	24.3	7

13	Får du noen form for belønning av foreldrene dine/de voksne du bor sammen med for å holde avtalen (f.eks lappen på bil/moped, penger eller andre ting)?	
	Ja	29.6
	Nei	51.5
	Vet ikke	18.9

14	Har du vervet andre til Rusfri Diil?	
	Ja	21.3
	Nei	78.7

15	Hvor mange har du vervet?	
	M:	
	Jeg har vervet	1.1 stykker

16	Har du fått vervepremie?	
	Ja	8.1
	Nei	11.2
	Vet ikke, den har ikke kommet enda	2.0

17	Var du fornøyd med vervepremien?	
	Ja, veldig	1.7
	Ja, litt	4.4
	Nei, ikke noe særlig	1.8
	Nei, ikke i det hele tatt	0.2

18	Har du drukket alkohol eller brukt andre rusmidler i avtaleperioden i Rusfri Diil?	
	Ja, men bare en gang	10.1
	Ja, flere ganger	14.5
	Nei	75.4

19	Bruker du skoledagboken til Rusfri Diil?	
	Ja, flere ganger hver uke	15.1
	Ja, flere ganger hver måned	16.7
	Nei	68.3

20	Hva synes du om skoledagboka?					
		Helt uenig	Litt uenig	Både og	Litt enig	Helt enig
	Skoledagboka til Rusfri Diil 2004/2005 er tøff/fin	11.7	5.2	37.5	22.5	23.1
	Skoledagboka Rusfri Diil er nyttig i det daglige arbeidet på skolen	18.4	12.1	35.7	16.5	17.2

21	Hvor ofte bruker du nettsiden <u>www.rusfridiil.no</u> ?	
	Hver dag	0.9
	Flere ganger i uken	4.2
	Flere ganger hver måned	8.9
	Av og til, men ikke hver måned	51.7
	Aldri	34.3

22	Hva synes du om nettsiden <u>www.rusfridiil.no</u> ?					
		Helt uenig	Litt uenig	Både og	Litt enig	Helt enig
	Nettsiden www.rusfridiil.no er lett å finne fram i	10.9	7.9	33.4	23.3	24.5
	Nettsiden www.rusfridiil.no er en fin plass for å få kontakt med venner	15.1	12.2	37.7	21.4	13.5
	Nettsiden www.rusfridiil.no er oppdatert på ting som er viktige for meg	13.3	11.9	39.1	22.1	13.7

23	Leser du Magazin Big Diil?	
	Ja, hver utgave	52.2
	Ja, men ikke hver utgave	24.1
	Nei	23.8

24	Nedenfor er det noen påstander om hvordan det er å gå på skolen, og hvordan det burde være.				
		Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
	Det er kjedelig på skolen	21.1	35.9	23.6	19.4
	Å få gode karakterer er viktig	73.7	20.0	2.8	3.6
	Jeg trives på skolen	57.9	27.0	9.1	6.0
	Skolen kommer godt med uansett hva jeg skal drive med senere	71.9	20.0	4.7	3.4

25	Omtrent hvor mange ganger har du skulket skolen en hel dag i løpet av det siste året (siste 12 mnd)?								
	Ingen ganger	67.5							
	1 gang	11.1							
	2-4 ganger	13.9							
	5-10 ganger	3.1							
	11-20 ganger	1.6							
	Mer enn 20 ganger	1.4							
	Jeg går ikke på skole	1.4							
26	Hvor godt liker du deg sammen med klassekameratene dine?								
	Svært godt	62.3							
	Nokså godt	32.3							
	Nokså dårlig	4.0							
	Svært dårlig	1.4							
27	Siste gang du fikk karakter i karakterboka, hvilke karakterer fikk du da?								
			0	1	2	3	4	5	6
	Norsk skriftlig	0.0	0.0	1.9	14.0	39.3	41.0	3.9	1
	Matematikk	0.2	0.9	7.3	20.9	31.2	32.9	6.7	2
	Engelsk	0.1	0.2	3.4	14.2	35.2	39.4	7.4	3
28	Hvor ofte drikker foreldrene dine eller de voksne du bor sammen med alkohol?								
	Aldri	18.8							
	Av og til, men ikke hver måned	36.4							
	1-3 ganger i måneden	20.2							
	Hver uke	17.3							
	Vet ikke	7.3							
29	Kjenner du noen som bruker følgende rusmiddel?								
			Nei		Ja, blant mine venner		Ja, men ikke blant mine venner		
	Øl		8.3		62.2		29.5		1
	Vin		22.3		37.6		40.1		2
	Brennevin (ikke hjemmebrent)		42.3		34.2		23.5		3
	Rusbrus		18.9		63.7		17.4		4
	Hjemmebrent		55.3		27.3		17.4		5
	Sniffestoffer (lim, bensin eller andre løsemidler)		81.1		5.8		13.1		6
	Cannabis (hasj eller marihuana)		69.0		12.4		18.5		7
	Ecstasy		87.8		3.2		9.0		8
	Tabletter (brukt for å bli ruset)		84.4		5.6		10.1		9
	Andre rusmidler		68.9		16.2		14.9		10
30	Har du selv prøvd følgende rusmiddel?								
			Nei, aldri	1 gang	2-5 ganger		Mer enn 5 ganger		
	Øl		49.0	22.5	11.9		16.7		1
	Vin		55.4	21.3	13.0		10.3		2
	Brennevin (ikke hjemmebrent)		79.9	5.6	4.6		10.0		3
	Rusbrus		56.5	16.2	10.7		16.7		4
	Hjemmebrent		86.4	5.7	2.4		5.6		5
	Sniffestoffer (lim, bensin eller andre løsemidler)		97.0	1.9	0.3		0.8		6
	Cannabis (hasj eller marihuana)		96.8	1.2	0.9		1.1		7
	Ecstasy		99.1	0.3	0.1		0.4		8
	Tabletter (brukt for å bli ruset)		97.5	0.8	1.1		0.7		9
	Andre rusmidler		92.8	2.3	2.2		2.7		10

31	Hvor ofte drikker du alkohol?			
	Jeg drikker ikke			21.0
	Jeg har bare smakt noen få ganger			21.5
	Av og til, men ikke hver måned			10.7
	Jeg drikker alkohol 1-3 ganger i måneden			6.4
	Jeg drikker alkohol hver uke			1.8
32	Hvor mange AlkoholEnheter (AE) drakk du siste gang du drakk?			
	Noter antall			M: 2.3
33				
33.A	Har du noen gang blitt beruset av alkohol?	33.B	Hvis ja, hvor gammel var du første gang?	
	Ja	Nei		M: 3.2
	23.2	38.0		

34	Hva gjør du hvis du blir tilbudt alkohol på en fest?					
	Jeg sier ja takk				19.0	
	Jeg sier ja takk og drikker selv om jeg ikke vil				0.8	
	Jeg tar imot, men heller den ut i smug				5.1	
	Jeg sier nei takk				65.7	
	Vet ikke				9.4	
35	Har du noen gang brukt Rusfri Diil som en forklaring for hvorfor du ikke ville drikke?					
	Ja				10.8	
	Nei				79.7	
	Husker ikke				9.5	
36	Følte du at Diil'en godtatt som en god nok grunn til å si nei?					
		Ja, i stor grad	Ja, delvis	Nei, ikke særlig	Nei, ikke i det hele tatt	Vet ikke
		4.4	3.7	2.0	0.3	0.3
37	I hvilken grad er du enig i følgende påstander?					
		Helt uenig	Delvis uenig	Verken enig eller enig	Delvis enig	Helt enig
	Rusfri Diil har gjort meg tryggere på mitt standpunkt om å være rusfri	26.2	10.5	28.6	20.9	13.8
	Medlemsskapet i Rusfri Diil har gitt meg flere gode argumenter for å si nei takk til alkohol	27.2	10.0	26.1	20.8	16.0
	Jeg hadde ikke brukt rusmidler selv om jeg ikke var med i Rusfri Diil	15.5	3.8	11.8	7.4	61.5
	På hjemstedet mitt hører fest og alkohol sammen	33.6	11.3	16.8	21.8	16.5
	Jeg tviler på at jeg klarer å holde løftet om å være rusfri	59.2	9.7	10.8	7.1	13.3
	Det er bare gøy på fester der det er lov å drikke alkohol	63.6	8.4	12.4	6.6	9.0
	Det er vanskelig å være den eneste som ikke drikker på en fest der de fleste andre drikker	43.4	11.8	17.1	16.0	11.8
	Jeg har fått mange venner gjennom Rusfri Diil	61.9	10.9	17.5	5.6	4.1
	Jeg kommer nok til å drikke alkohol etter avtalen med Rusfri Diil er gått ut	44.2	11.1	21.5	7.6	15.7

38	Hvor godt stemmer disse utsagnene? Ungdom som ikke drikker...	Stemmer svært godt	Stemmer ganske godt	Usikker	Stemmer ganske dårlig	Stemmer svært dårlig	
	... er kjedelige	6.1	4.8	10.7	16.2	62.3	1
	... er prektige	9.1	7.8	29.4	12.9	40.8	2
	... tør å skille seg ut	48.5	24.0	13.1	5.2	9.2	3
	... er festbremsere	9.5	6.7	14.8	19.9	49.2	4
	... er ensomme	7.1	6.6	14.1	16.4	55.8	5
	... er selvstendige	48.2	21.0	17.5	5.8	7.6	6
	... er som alle andre ungdommer	41.7	21.5	19.2	8.1	9.4	7
39	Tenk deg at du hadde valget mellom å gå på en fest hvor det ble drukket alkohol eller en hvor det ikke ble drukket. Hva ville du velge?						
	Ganske sikkert den med alkohol					8.1	
	Antakelig den med alkohol					4.4	
	Umulig å si. Begge kan være like hyggelige					37.4	
	Antakelig den uten alkohol					18.1	
	Ganske sikkert den uten alkohol					32.0	
40	Kjenner du ungdommer som ikke drikker alkohol av en eller annen grunn?						
	Ja					81.4	
	Nei					10.7	
	Vet ikke					8.0	
41	Kunne du selv tenke deg en rusfri livsstil?						
	Ja					49.3	
	Ja, men bare fram til jeg er 18					20.4	
	Nei					12.5	
	Vet ikke					17.8	
42	Hvis Det er noe annet enn det som har blitt nevnt til nå og som du mener det er viktig for oss å vite for å vurdere virkningene av Rusfri Diil, kan du skrive det her.						
						32.9	